

Hakemli Yazılar / *Refereed Papers*

Kütüphanecilik ve Bilgibilim Eğitiminde Gelişmeler ve Program Değişiklikleri

Developments in Education for Library and Information Science and Curriculum Changes

Yaşar Tonta*

Öz

Üniversite düzeyinde kütüphanecilik eğitimi 19. yüzyılın son çeyreğinde başlamıştır. 20. yüzyılın ilk yarısında ve özellikle 2. Dünya Savaşından sonra bu okulların sayısı gerek ABD’de gerekse diğer ülkelerde giderek artmıştır. Türkiye’de de üniversite düzeyinde kütüphanecilik eğitimi 1954’te verilmeye başlanmıştır. Bilginin bilimsel ve toplumsal yaşamda giderek önem kazanmasıyla birlikte kütüphanecilik daha disiplinlerarası bir bilim dalına dönüşmüş, kütüphanecilik okullarının adları verilen eğitimin kapsamını daha iyi yansıtacak şekilde “kütüphanecilik ve bilgibilim”, “bilgi araştırmaları”, “bilgi yönetimi” ve “bilgi” olarak değiştirilmiştir. Türkiye’de de 1980’lerin ikinci yarısından itibaren kütüphanecilik bölümleri ders programlarını gözden geçirmeye ve adlarını değiştirmeye başlamışlardır. Bu çalışmada dünyada ve Türkiye’de kütüphanecilik ve bilgibilim eğitimi etkileyen gelişmeler ve eğitim programlarındaki değişiklikler üç döneme ayrılarak incelenmekte ve eğitim programları değiştirilirken göz önünde bulundurulması gereken dış ve iç etmenler tartışılmaktadır.

* Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
e-posta: tonta@hacettepe.edu.tr

Anahtar Sözcükler: *kütüphanecilik ve bilgibilim eğitimi; ders programlarındaki değişiklikler; Türkiye’de bilgi ve belge yönetimi eğitimi*

Abstract

The first university-level library schools were opened during the last quarter of the 19th century. The number of such schools has gradually increased during the first half of the 20th century, especially after the Second World War, both in the USA and elsewhere. The first department of librarianship in Turkey was opened in 1954. As information has gained further importance in scientific endeavors and social life, librarianship became a more interdisciplinary field and library schools were renamed as schools of library and information science/information studies/information management/information to better reflect the range of education provided. The departments of librarianship in Turkey, too, have revised their curricula and changed their names. In this paper, we review the major developments in education for library and information science (LIS) in the world as well as in Turkey, and the impact of these developments on the curricula of LIS schools along with subsequent changes under three historical periods. We discuss some of the external and internal factors that should be dealt with in revising the curricula of LIS schools.

Keywords: *education for library and information science; curriculum changes; education for information management in Turkey*

Giriş

Hiç kuşkusuz “bilgi” günümüzde en önemli ekonomik ve stratejik değerlerden birisidir. 20. yüzyılın sonunda Internet ve World Wide Web’in (WWW) günlük yaşamımıza girmesiyle birlikte bilgi “ekosistemi” tamamen değişmiştir. Geçmişte bilgi yokluğu ya da kıtlığı önemli sorunlardan birisiyken, günümüzde bilgi çokluğu ve bilginin geometrik hızla artışı en büyük sorunlardan birisi haline gelmiştir. Artan bilgi miktarı ve bilginin giderek bilgisayar belleğinde depolanan “bit”ler haline gelmesi, dijital ortamlarda üretilmesi, yayımlanması, ağlar aracılığıyla bu bilgilere erişim sağlanması kütüphanecilik ve bilgibilimin (information science) yanı sıra biyoloji, genetik, fizik, ekonomi gibi birçok bilim dalını da “bilgi yoğun” disiplinler haline getirmiştir. Başka bir deyişle, bu bilim dalları bilgibilime benze-

meye, “yakınsamaya” (convergence) başlamıştır. Biyoloji, genomik ve ekonomi bilim dalları “bilgibilim” olarak tanıtılmaktadır (Gleick, 2011, ss. 8-9). Hatta yoğun bilgi kullanımı bilim paradigmasını da değiştirmiştir. Önceki dönemlerde ampirik verilere (deney), modellemelere (kuram), karmaşık olguların benzetimine (simulation) dayanarak bilim yapılırken, günümüzde bu üç yöntem birleştirilerek veri keşfi (data exploration) aracılığıyla bilim yapılmaktadır. E-bilim (eScience) adı verilen bu yöntemde bilimsel araçlardan toplanan ya da simülâtör tarafından yaratılan veriler yazılım ile işlenmekte, bilgisayarda bilgi olarak depolanmakta; bilimciler de veri yönetimi ve istatistik kullanarak veri tabanlarını/dosyaları analiz etmektedirler (Gray, 2009, s. xviii). Moral, Gonzalez, Navarro ve Marijuan (2011, s. 652) bilginin ilk kategori olduğunu, mekân ve zaman kavramlarından bile önce geldiğini öne sürmektedirler. Nasıl bilim felsefesi, bilim tarihi, bilim psikolojisi ve sosyolojisi geliştirildiyse, bilgibilim bakış açısından bilime gerçek bir bilgisel (informational) yaklaşımın da geliştirilmesi gerekir. Bilime bilgisel yaklaşım “scientomics” (bilim bilgibilimi) olarak adlandırılmıştır (Moral, Gonzalez, Navarro ve Marijuan, 2011, s. 665).¹

Kütüphaneler ve arşivler bilgi düzenleme ve erişimde ve bilginin etkin bir biçimde yönetilmesinde tarih boyunca kilit roller üstlenmiştir. Kullanıcılar genellikle kütüphanelere giderek bilgi gereksinimlerini karşılamışlar, geliştirilen bilgi sınıflama ve düzenleme sistemleri nispeten sınırlı ve genellikle basılı ortamdaki literatüre erişim için yeterli olmuştur. Ama iletişim ağlarının ve sosyal medya araçlarının gelişmesi gerek bilim dünyasında gerekse toplumsal yaşamda daha talepkâr bir kullanıcı kitlesi (“dijital yerliler”) yaratmıştır. Dijital yerliler artık kütüphanelere gitmek yerine, cep telefonu, tablet bilgisayar vb. gibi çeşitli “çekme ve itme teknolojilerine” (pull and push technologies) sahip aygıtları kullanarak kütüphanelerin ve kütüphanecilerin aracılığına gerek duymadan bilgiye uzaktan erişmektedirler. Kişisel ve toplumsal yaşamlarını sürdürebilmek için kullanıcılar ağlar aracılığıyla kolayca eriştikleri bilgileri etkin bir biçimde süzme, seçme, düzenleme, analiz etme, yorumlama, koruma ve arşivleme becerilerini geliştirmişlerdir. “Ağ Kuşağı” (Net generation) olarak da adlandırılan dijital yerliler bilgi profesyonellerinin eriştiği bilgilere kolayca erişebildiklerinden bu kullanıcılara daha tatmin edici bilgi hizmetleri verilmesi gerekmektedir.

Buna paralel olarak kütüphaneler, arşivler ve müzeler de bilgiye uzaktan erişim sağlamak için bilgisayar ve ağ teknolojilerinden yararlanmakta ve bilgi

¹ Bilgi düzenlemede yeni ortaya çıkan “Scientomics” (Bilim bilgibilimi) bakış açısı için bk. Marijuan, Moral ve Navarro (2012).

yönetim süreçlerini kökten değiştirmektedirler. Bilginin dijital ortamda üretimi, yayını, kullanımı, saklanması, arşivlenmesi vs. kütüphane, arşiv, müze gibi “bellek kurumları”nda uygulanan bilgi yönetim süreçlerinin de yakınsamasına yol açmıştır (Tonta, 2009). Birçok kütüphane, arşiv ve müze, kataloglarını, dermelerini ve bazı bilgi hizmetlerini ağa ya da buluta taşımaya başlamıştır. Bilgiyi keşfeden, toplayan, değerlendiren, düzenleyen ve yöneten bilgi profesyonelleri bilimsel gelişme ve toplumsal kalkınma açısından daha da vazgeçilmez bir meslek grubu haline gelmiştir.

Bu gelişmelerin yakın gelecekte kütüphane, arşiv ve müze hizmetlerinde nasıl bir değişime yol açacağını kestirmek kolay değildir. Kullanıcıların ücretli ve ücretsiz bilgi kaynaklarının üst verilerine (metadata) ve bu kaynakların tam metinlerine ağ aracılığıyla kolayca erişebilmeleri kütüphanecilerin “aracılık” (intermediary) rollerini kuşkusuz etkilemekte, kütüphaneleri ziyaret eden kullanıcı sayıları giderek azalmaktadır. Ücretli bilgi kaynaklarına erişmek için kütüphanelerin aracılığına gereksinim duyan kullanıcıların, bu kaynaklara erişecek maddi güce sahip olduklarında da kütüphaneleri finansal yönden vergileriyle desteklemeye devam edecekleri umulmaktadır. Benzeri bir biçimde, yayıncıların da doğrudan son kullanıcıları hedef almayacakları varsayılmaktadır. Bu varsayımların ne kadar geçerli olduğunu kuşkusuz zaman gösterecektir.

Kısaca değinilen bu gelişmelerin kütüphanecilik ve bilgibilim (information science) eğitim programlarını da etkilemesi kaçınılmazdır. Bu eğitimi veren okullar bu tür meydan okumalarla başa çıkabilmek için eğitim programlarını zaman zaman gözden geçirmektedirler. Fakat eğitim programlarını güncellemek daha zor ve karmaşık bir süreçtir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) eğitim programlarından çok daha hızlı geliştiği ve değiştiği bir gerçektir. Ama program değişikliklerinin bu hıza ayak uydurabilmesi mümkün değildir. Kaldı ki, sadece teknolojik gelişmelere bağlı olarak eğitim programlarını güncellemek pek gerçekçi de değildir. Örneğin, İnternet ve Web öncesi dönemde (1980’lerin sonu) CD-ROM’lar en önemli bilgi depolama, “gopher”lar ise ağ ortamındaki bilgileri düzenleme ve bu bilgilere erişim sağlama araçlarıydı. O dönemde çeşitli kütüphaneler dermelerini ve kataloglarını CD-ROM’lara aktarmak için çaba sarfettiler ve kütüphane gopher’ları geliştirdiler. Ama İnternet ve Web’in yaygınlaşmasıyla birlikte bu araçlar neredeyse tamamen önemlerini kaybetti. Benzeri bir biçimde, eğitim programlarında kütüphanecilerin aracılık rollerini öne çıkararak tamamen kullanıcılara endeksli değişiklikler yapmak da pek gerçekçi olmayabilir. Çünkü gelişen bilgi teknolojileri emlakçı, borsa simsarı, seyahat acentesi gibi aracı mes-

lekler üzerinde yıkıcı etkiler yaratmıştır (Markey, 2004).

Teknolojik gelişmelerin bazı toplumsal dönüşümlere yol açtığı bir gerçektir. Ama teknolojinin tek başına “iyi, kötü ya da tarafsız olmadığı” (Kranzberg Yasası) unutulmamalıdır. Başka bir deyişle, teknolojinin iyi, kötü ya da taraflı olması kullanım biçimiyle, teknolojiye yüklenen “değer”lerle ilgilidir. Bilgi profesyonelleri bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanarak bilginin keşfedilmesi, seçilmesi, düzenlenmesi, yönetimi, korunması ve uzun dönemli arşivlenmesiyle ilgili süreçleri, sistemleri ve hizmetleri tasarlar, kurar ve yaşatırlar. Ayrıca yoğun bir biçimde bu teknolojileri kullanan dijital yerlilerin ve diğer kullanıcıların bilgi arama, kullanma, paylaşma, düzenleme ve değerlendirme biçimleri ile bilginin ve bilgi teknolojilerinin birey, örgüt ve toplum üzerindeki etkilerini araştırırlar. Günümüzde bilgi profesyonellerinden bilgi ile ilgili teknik ve toplumsal sorunlara profesyonel çözümler üretmeleri ve çalıştıkları kurumlarda birer “değişim ajanı” olarak görev yaparak çevrelerini değiştirmeleri, dönüştürmeleri ve yenilemeleri beklenmektedir. Bu nedenle kütüphanecilik ve bilginin bilimi ders programlarında hem sosyal bilimler ile ilgili hem de teknik konularda dersler yer almaktadır. Nitekim Bakanlar Kurulunun 2010 yılında aldığı bir kararla (no. 1092) kamu kesiminde çalışan kütüphaneci, arşivci ve bilgi yöneticileri “Teknik Hizmetler Sınıfı” kapsamına alınmıştır.

Bu çalışmanın amacı kütüphanecilik ve bilginin bilimi eğitiminde meydana gelen temel değişimleri kısaca gözden geçirmektir. Bu değişimler kabaca üç döneme ayrılarak incelenmiştir. Bu dönemlerin başlangıç ve bitiş yılları kütüphanecilik eğitim programlarında izlenen bazı yönelimlere (trends) ve okulların adlarının değişmesine göre belirlenmiştir. İlk dönemdeki (1887-1963) ders programları “bilgi” ağırlıklı olup bilgi sınıflama ve düzenlemeyle ilgili dersler çoğunluktadır. İkinci dönem 1964-1993 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde ders programları “bilgi ve teknoloji” ağırlıklıdır. Kütüphanecilik bölümlerinin adlarına “Bilginin Bilimi”, “Bilgi Araştırmaları”, “Bilgi Yönetimi” gibi ibarelerin eklenmesi de bu döneme rastlamaktadır. Son dönem ise 1994’ten günümüze kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde ders programları “bilgi, insan ve teknoloji” ağırlıklıdır. İlk kez bu dönemde ABD’deki bazı okullar adlarındaki “Kütüphanecilik” ibaresini tamamen kaldırarak kendilerini “Bilgi Okulu” (ISchool) olarak adlandırmışlardır. Türkiye’deki kütüphanecilik ve bilgi/belge yönetimi eğitimi de söz konusu gelişmelerden etkilenmiş ve ders programları değişikliğe uğramıştır. Bu çalışmada kütüphanecilik ve bilginin bilimi eğitimindeki gelişmeler önce genel olarak sonra Türkiye bazında ele alınacaktır.

Kütüphanecilik ve Bilgibilim Eğitimindeki Gelişmelere Genel Bakış

Kütüphanecilik ve bilgibilim eğitimindeki gelişmeler ve program değişiklikleri kabaca üç döneme ayrılarak incelenebilir.

İlk Dönem (1887-1963)

İlk dönem ABD’de kütüphanecilik okullarının kurulmasıyla başlamıştır. Bilindiği gibi, temel kataloglama ve sınıflama sistemleri 19. yüzyılın sonlarında ve geçen yüzyılın başlarında geliştirilmiştir. Dewey Onlu Sınıflandırma (Dewey Decimal Classification, DDC) Sistemi (1876), Amerikan Kongre Kütüphanesi Sınıflandırma (Library of Congress Classification, LCC) Sistemi (1897), Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları (Library of Congress Subject Headings, LCSH) Sistemi (1909) bunlardan birkaçıdır. ABD’deki ilk mesleki kütüphane derneği (ALA) 1876’da kurulmuştur. Bu gelişmeler 1800’lerin sonuna dek tek tek kütüphanelere bağlı çıraklık programları olarak yürütülen kütüphanecilik eğitimini etkilemiş (Crowbold, 1999), ABD’de ilk kütüphanecilik okulu 1887’de Columbia Üniversitesinde kurulmuştur. Kütüphane Ekonomisi Okulu (School of Library Economy) adlı bu okulun kurucusu DDC Sistemini geliştiren Melvil Dewey’dir.² Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde ABD ve Birleşik Krallık’ta birçok kütüphanecilik okulu açılmıştır. 1920’lerin ortalarına kadar kütüphanecilik eğitimi küçük kütüphanecilik okulları aracılığıyla ya da büyük halk kütüphanelerine bağlı olarak yürütülmüştür. 1923 yılında hazırlanan bir raporla kütüphanecilik eğitiminin yüksek lisans düzeyinde verilmesi ve mesleki dernekler tarafından akredite edilmesi önerilmiştir (Crowbold, 1999). Nitekim 1926 yılında Chicago Üniversitesinde lisansüstü düzeyde eğitim veren ilk kütüphanecilik okulu (Graduate Library School) açılmıştır. Bu gelişme modern anlamda kütüphaneciliğin kurulmasında önemli bir aşama olarak kabul edilmektedir (Bronstein, 2007, s. 60). İkinci Dünya Savaşıyla birlikte özellikle savunma araştırmalarına ayrılan kaynaklar artmış, bunun sonucu olarak daha fazla yayın ve rapor üretilmeye başlanmıştır. Bu kaynakların düzenlenmesi için daha fazla kütüphaneciye gerek duyulmuş, 1948 yılından itibaren yeni kurulan kütüphanecilik okullarının sayısı da hızla artmıştır (Crowbold, 1999).

² 1942 yılına kadar ABD’de “kütüphane bilimi” (library science) yerine “kütüphane ekonomisi” kavramı kullanılmıştır. Kütüphane bilimi (ya da kütüphane araştırmaları veya daha yaygın olan kütüphane bilimi ve bilgibilim) yönetim, bilgi teknolojisi, eğitim ve diğer alanlardaki uygulamaları, bakış açılarını ve araçları kütüphanelere uygulayan disiplinler arası ya da çok disiplinli bir alan; bilgi kaynaklarının toplanması, düzenlenmesi, korunması ve dağıtımı; bilginin ekonomi politiği olarak tanımlanmaktadır. Bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Library_science. Bu çalışmada “library science” (kütüphane bilimi) yerine genellikle “kütüphanecilik”, “library and information science” yerine de “kütüphanecilik ve bilgibilim” terimleri kullanılmıştır.

Doğal olarak ilk dönemde geliştirilen kütüphanecilik eğitim programlarında bilgi düzenleme, sınıflama, dizinleme gibi konular daha ağırlıklı olarak yer almıştır. Katalog kartlarının daktilo aracılığıyla hazırlanması ve daha sonra mekanik yollarla çoğaltılması dışında, ilk dönemde kütüphanecilik eğitiminde teknoloji kullanımı son derece kısıtlı kalmıştır. Örneğin, doktora düzeyinde eğitim veren Chicago Üniversitesi Kütüphanecilik Okulunda 1950'lere kadar teknik, teknoloji ve tasarım konularına pek ilgi gösterilmemiştir (Buckland, 2002).

İkinci Dönem (1964-1993)

1960'lerden itibaren IBM, Lockheed gibi büyük ticari şirketlerde dizinleme işlemlerinde ve bilgi erişim performans değerlendirme araştırmalarında bilgisayarlar kullanılmaya başlanmıştır (Luhn, 1960; Cleverdon, 1960; Salton, 1971). 1960'ların sonunda Amerikan Kongre Kütüphanesi'nde Henriette D. Avram ve ekibi tarafından Makinece Okunabilir Kataloglama (MARC) standardı geliştirilmiştir. Kongre Kütüphanesi tarafından üretilen katalog kartları bir uluslararası veri değişim standardı olan MARC aracılığıyla bütün dünyadaki kütüphanelere bilgisayar bantları aracılığıyla dağıtılmaya başlanmıştır. 1970'lerde Dialog, Orbit gibi ticari şirketler aracılığıyla sunulan kitap ve dergi makaleleriyle ilgili bibliyografik üst verilere bilgisayar ve iletişim ağları aracılığıyla erişmek mümkün hale gelmiştir.

Otomatik dizinleme algoritmalarının ve Boole mantığına dayanan veri tabanı sorgulama dillerinin geliştirilmesi de bu döneme rastlamaktadır. Bu sistemler çoğunlukla son kullanıcılar için değil, kullanıcılarla bilgi kaynakları arasında aracılık rolü üstlenen kütüphaneciler ve bilgilimciler için geliştirilmiştir. Bu dönemde son kullanıcıların doğrudan bilgi kaynaklarına erişmeleri çok sık rastlanan bir durum değildir. Aracı rolü üstlenen kütüphanecilerden beklenen ise danışma görüşmeleri (reference interviews) aracılığıyla kullanıcıların bilgi gereksinimlerini iyice anlamaya çalışarak bu gereksinimleri bilgi sistemlerinin sorgu diliyle ifade etmeleridir.

1960'larda başlayan bu ve benzeri gelişmeler kütüphanecilik eğitiminde de bazı değişikliklere yol açmıştır. İkinci dönemde kütüphanecilik eğitiminde bilginin düzenlenmesi ile ilgili derslerin yanı sıra bilgi ve iletişim teknolojileriyle ilgili derslerin de eğitim programlarına girmeye başladığı, birçok programda bilgisayar programlama dilleri, sistem analizi, veri tabanı yönetim sistemleri, bilgi arama davranışları, bilgi erişim, kullanıcı arayüz tasarımı gibi derslerin yer aldığı gözlenmiştir.

İkinci dönemde kütüphanecilik okulları değişimlere ayak uydurmak için sadece ders programlarına BİT ile ilgili yeni dersler eklemekle yetinmemiştir. Okulların adları da “Bilgibilim” ya da “Bilgi Araştırmaları” (Information Studies) gibi ibareler içerecek şekilde değiştirilmeye başlanmıştır. Bunun ilk örneği (1964) Pittsburgh Üniversitesidir (Graduate School of Library and Information Science).³ Hatta eğitim programlarında bilgibilime öncelik ve daha fazla ağırlık verildiğini vurgulamak için bazı okulların adları “Bilgibilim ve Kütüphanecilik” olarak değiştirilmiştir. 1980’lerin sonuna gelindiğinde kütüphanecilik okullarının %80’inden fazlasının adları değiştirilmiştir (Bronstein, 2007, s. 60).⁴

Kıta Avrupası’nda 19. yüzyılın sonlarında Paul Otlet ve Henri La Fontaine, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ise Suzanne Briet gibi öncüler tarafından “dokümantasyon” ya da “dokümantasyon bilimi” olarak adlandırılan “bilgibilim” (information science), önceleri ABD’de de “dokümantasyon” olarak kullanılmıştır.⁵ 1935 yılında Amerikan Dokümantasyon Enstitüsü kurulmuş, ama “bilgibilim” terimi 1960’lardan itibaren genel kabul görmeye başlayınca enstitünün adı da 1968’de Amerikan Bilgibilim Derneği (American Society for Information Science) olarak değiştirilmiştir.⁶

Bu dönemde, kütüphanecilik okullarının adlarına eklenen “bilgibilim” teriminin kütüphaneciliğin bir bilim olmasından çok ders programlarında yer alan bilgi ve iletişim teknolojileriyle ilgili derslerden kaynaklandığı öne sürülmüştür. Kütüphanecilik ve bilgibilim terimlerinden hangisinin daha geniş kapsamlı olduğu tartışılmıştır. Ders programlarında kuram-uygulama dengesinin nasıl kurulacağı üzerinde durulmuş, kütüphanecilik okullarının amacının akademisyen ya da teknisyen yetiştirmek değil, profesyonel kütüphaneci yetiştirmek olduğu vurgulanmıştır. Buckland 1960’larda kütüphanecilik okullarının kütüphanecilik ve bilgibilim okullarına dönüşmelerinin bu okulları olgunlaştırdığını; kütüphaneciliğe her tür kütüphaneyi, arşivleri, veri tabanlarını, bilgi erişim sistemlerini, bilginin hem soyut (metin) hem de somut (metin içeren nesnel) temsillerini içerecek şekilde daha geniş bir bakış açısı kazandırdığını öne sürmektedir (Buckland, 1986’ dan aktaran Bronstein, 2007, s. 60).

³ Bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Library_and_information_science.

⁴ Kuzey Amerika ve Avrupa’daki kütüphanecilik okullarının adlarında yapılan değişikliklerle ilgili örnekler için bkz. Çakm (2000, s. 11).

⁵ Temel kavramların tanımları konusunda kısa bilgi için bkz. Tonta (2004). “Bilgibilim” (ya da “bilgi araştırmaları”) bilginin analizi, toplanması, sınıflanması, işlenmesi, depolanması, bilgiye erişim sağlanması ve bilginin dağıtımıyla ilgilenen disiplinler arası bir alandır. Bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Information_science. Bilgisayar bilimi gibi diğer disiplinlerde de kullanılan bilgibilim teriminin kütüphanecilik ve bilgibilim alanındaki kullanımı ve diğer disiplinlerdekinden farklı kullanım biçimleri için bkz. Buckland (2011).

⁶ Bk. http://en.wikipedia.org/wiki/American_Documentation_Institute

Bu dönemde kütüphanecilik ve bilginin okullarının ders programlarında başlıca beş konuyla ilgili dersler bulunmaktadır: 1. Bilgi içeriği; 2. Bilgi sistemleri (bilgi erişim sistemleri, dijital kütüphaneler, elektronik yayıncılık sistemleri, vd.); 3. İnsanlar (Bilgi içeriği ve Bilgi sistemleriyle etkileşimde bulunan kullanıcılar); 4. Örgütler (içerik üreten örgütler, örgütsel bilgi sistemleri ve yönetim); ve 5. Politika, planlama ve strateji (Wilson, 2001'den aktaran Bronstein, 2007, ss. 64-65). Bilgi profesyonellerinin sahip olması gereken yeterlikleri içeren 33 uzmanlık alanı ise beş grup altında toplanmıştır: 1. Bilgi (içerik yönetimi, bilgi yönetimi, derme yönetimi, bilgi arama, kullanıcılarla ilişkiler, vd.); 2. Teknoloji (bilgisayara dayalı bilgi sistemleri tasarımı ve uygulama geliştirme, yayıncılık, İnternet teknolojisi, bilgi ve bilgisayar teknolojisi); 3. İletişim (yazılı, sözlü, görsel-işitsel ve bilgisayarla iletişim, kişiler arası ve kurumsal iletişim); 4. Yönetim (bilginin küresel yönetimi, pazarlama, satış, bütçe yönetimi, proje yönetimi, insan kaynakları yönetimi, eğitim yönetimi, vd.); ve 5. Diğer bilimsel bilgiler (ek alanlar) (European, 2004, s. 8).

İkinci dönemde kullanıcıların bilgi arama davranışlarıyla ilgili kuramlar da geliştirilmiştir. Önce kullanıcıların daha çok geleneksel kütüphanelerde ve basılı kaynaklarda nasıl bilgi aradıkları incelenmiş, daha sonra bilgi arama, bilgi arama süreci, kullanıcıların bilgi arama davranışları ve bilgi kullanımıyla ilgili modeller geliştirilmiştir (örneğin, Taylor, 1968; Bates, 1979, 1989; Belkin, 1980; Kuhlthau, 1993, s. 45-51; Wilson, 1999). Bu çalışmalarda bilgi arama, bilgi erişim ve bilgi kullanımıyla ilgili mekanik hususların yanı sıra bilgi arama davranışlarının bilişsel (cognitive) yönleri de incelenmiştir.

Bütün bu gelişmelere rağmen ikinci dönem aynı zamanda kütüphanecilik eğitimindeki en büyük krizlerden birinin yaşandığı dönem olmuştur. 1978'den itibaren Columbia ve Chicago'daki kütüphanecilik okulları da dahil olmak üzere ABD'deki okulların %25'i kapanmıştır (Crowbold, 1999). Kütüphanecilik okullarının kapanmasına çeşitli dış ve iç etmenler yol açmıştır. ABD'de 1970'lerde ve 1980'lerde devletin fonları kesmesinden dolayı kütüphanecilerin iş pazarının azalması; kütüphanecilik okullarının bilgi paradigmasındaki değişim ile kütüphanecilerin çalışma biçimindeki değişiklikleri ve diğer bilim dallarının (örneğin, bilgisayar mühendisliği, işletme) rekabetini zamanında fark ederek strateji geliştirememeleri; üniversitelerde araştırmaya ayrılan kaynaklar için rekabetin artması ve genellikle küçük, az geliri olan ve yeterince araştırma yapmayan kütüphanecilik okullarının daha sıkı izlenmesi bu nedenlerden bazılarıdır (Crowbold, 1999). Genelde kendi içine kapanmış, diğer programlardan soyutlanmış, etkili önderlikten

yoksun, işletme ve bilgisayar mühendisliği gibi diğer bilim dallarıyla çatışma halinde olan ve programlarını iyi tanıtamayan kütüphanecilik okullarının kapandığı gözlenmiştir (Paris, 1990'dan aktaran: Bronstein, 2007).

Kütüphanecilik okulları dış ve iç etmenlere karşı strateji geliştirmekte geç kalmışlardır. Okul adlarının değiştirilmesi ve ders programlarına bilgi ve iletişim teknolojileriyle ilgili derslerin eklenmesi yeterli olmamıştır. Programlara eklenen derslerde kütüphanecilik ve bilgibilimin teknoloji yönü vurgulanırken, ad değişikliklerinde işin bilim yönü vurgulanmıştır. Ama bilgi ve iletişim teknolojilerinin kütüphanecilik mesleğinde yarattığı dönüşüm yeterince erken fark edilememiş ve “bilgi” teriminin “Kopernikçi bir yaklaşımla bilgi evreninin merkezine oturtulması ve bilgi yönetimiyle ilgili kuruluşların (kütüphaneler, arşivler, bilgi ve belge merkezleri, bilgi işlem merkezleri, vd.) merkezin çevresinde yer almaları” gerektiği anlaşılamamıştır (Tonta, 2000).

“Bilgi” sorununun sadece kütüphanecileri ilgilendiren bir sorun olmadığına geç anlaşılması ve bu soruna daha geniş bir bakış açısıyla yaklaşılarak diğer bilim dallarıyla işbirliğine gidilememesi bazı okulların kapanmasında önemli rol oynamıştır. Bir meslekte, başarılı olunan alan terk edilmeksizin çevrede meydana gelen değişimlere ayak uydurarak başka alanlara yayılma stratejisi izlenmezse o meslek “Panda Sendromu”yla karşı karşıya kalabilir (Van House ve Sutton, 1996). Belli bir iklimde (ılıman) yaşadıkları ve belli yiyeceklerle (bambu ağacı) beslendikleri için pandaların türü nasıl yok olmakla karşı karşıyaysa, benzeri bir biçimde, kütüphaneciler ve bilgibilimciler de etkinlik alanlarını sadece kütüphane ve arşivlerle sınırlayarak bilginin kullanıldığı diğer alanları ihmal ederlerse giderek gereksiz (irrelevant) hale gelebilirler. Van House ve Sutton (1996, s. 145) hızlı yanıt verme ve kökten değişim olmadıkça kütüphanecilik ve bilgibilim eğitiminin de “şirin, çok sevilen, pohpohlanan ama türü yok üzere olan pandaların yolunu izlemesinin muhtemel olduğunu” vurgulamaktadırlar.⁷

Üçüncü Dönem (1994--)

1990'lardan itibaren ise değişim daha da hızlanmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, İnternet ve Web, gezgin (mobil) teknolojiler son kullanıcıların günlük yaşamlarının bir parçası haline gelmiştir. 1990'ların ikinci yarısında son kullanıcılar herhangi bir aracıya gerek duymadan arama motorları aracılığıyla bilgi kaynakla-

⁷ Van House ve Sutton'ın (1996) “Panda Sendromu” adlı çalışmasının daha ayrıntılı bir tartışması için bk. (Tonta, 2000).

rına erişmeye başlamışlardır. Üretilen ve Internet aracılığıyla erişilen bilgi miktarı son derecede artmıştır. Daha önceki dönemlerde ancak özel bilgi ve beceri sahibi olan kişilerin (kütüphaneciler, arşivciler, bilgi profesyonelleri, vd.) gerçekleştirebildikleri veri tabanı kurma, yaşatma, sorgulama gibi eylemleri son kullanıcılar bir aracıya gerek kalmadan gerçekleştirmeye başlamışlardır. Bilgi sistemleri için kullanımı kolay arayüzler geliştirilmiştir. Kullanıcılar kütüphane kataloglarına, elektronik dergilerde yayımlanan makalelerin tam metinlerine, ses ve görüntü arşivlerine çevrimiçi (online) olarak erişmeye ve ilgilendikleri nesnelere indirmeye başlamışlardır.

2000'lerde Web 2.0 ve sosyal ağların yaşamımıza girmesiyle birlikte kullanıcılar sadece mevcut bilgileri indirmekle kalmayıp, bu bilgileri etiketlemeye, başkalarıyla paylaşmaya, kendi geliştirdikleri uygulamalarda kullanmaya başlamışlardır. Başka bir deyişle, kullanıcıların bilgi kaynaklarıyla ilişkileri daha çok önem kazanmaya başlamıştır. Kullanıcılar bilgi gereksinimleri için kütüphaneler ve arşivlerdeki çoğunlukla basılı kaynakları kullanmak yerine hemen hemen tamamen tam metin elektronik bilgi kaynaklarına yönelmişlerdir. Kullanıcıların ilk durağı artık kütüphaneler ya da kütüphane katalogları değil, Google'dır. Kullanıcılar için çevrimiçi, hatta akıllı telefon, iPad gibi gezgin araçlarla erişilemeyen bilgi kaynakları artık o kaynakların hiç varolmamasıyla eş anlamlı hale gelmiştir.⁸

İkinci dönemde geliştirilen modeller kullanıcıların Web ve sosyal ağ ortamlarında sergiledikleri çok daha karmaşık bilgi arama davranışlarını anlamakta bir dereceye kadar yararlı olmuştur. Ama ikinci dönemde tasarlanan ve kurulan bilgi sistemlerinin ve buna dayanarak geliştirilen bilgi arama ve bilgi kullanım modellerinin “dijital yerliler” olarak adlandırılan yeni nesil kullanıcıların bilgi gereksinimlerini karşılamakta yetersiz kaldığı gözlenmiştir (Tonta, 2009). Çünkü o zamana kadar geliştirilen bilgi düzenleme ve erişim sistemleri ile arama teknolojileri her kullanıcının gereksinimlerini aynı düzeyde karşılamayı amaçlayarak tasarlanmıştır. Oysa üçüncü dönemde özelleştirme ve kişiselleştirme ön plana çıkmıştır (Tonta, 2003). Kullanıcılar Kaynak Tanımlama Çerçevesi (Resource Description Framework, RDF), HTML5 gibi standartları kullanarak kendi bilgi düzenleme, etiketleme, sınıflama sistemlerini kendileri yaratmaya başlamışlardır.⁹

Bu gelişmeler eğitim programlarında ilk dönemde “bilgi”, ikinci dönemde “bilgi ve teknoloji” odaklı olan derslerin üçüncü dönemde “bilgi, insan ve teknoloji” odaklı hale gelmesine yol açmıştır. Başka bir deyişle, kütüphanecilik ve

⁸ “If it is not online, it does not exist!”

⁹ “Folksonomi” adı verilen bu etiketleme sistemlerini Technorati, Delicious, Flickr, LibraryThing gibi web sitelerinde görmek mümkündür.

bilgibilim eğitim programlarında ilk dönemde bilginin tanımlanması ve düzenlenmesi, ikinci dönemde bu bilgi kaynaklarını düzenlemek ve bilgiye erişmek için kullanılan bilgi ve iletişim teknolojileri ağırlıklı olarak yer alırken, üçüncü dönemde kullanıcıların bilgiye erişimi ve bilgi kaynaklarıyla ilişkileri (paylaşma, etiketleme, kaynaklara kendi yorum ve değerlendirmelerini ekleme, vb. gibi) ağırlık kazanmış, bilginin tanımlanması ise isteğe bağlı hale gelmiştir (Miller, 2000).

Bu dönemde kütüphanecilik ve bilgibilim okulları bilgi üzerinde daha çok odaklanmaya başlamışlardır. Kütüphaneciliğin kütüphane kurumundan ayrılması, bilginin sadece kütüphanelerde değil her yerde bulunabileceği ve dolayısıyla bilgibilim okullarından mezun olanların kütüphane, özel sektör veya serbest bilgi simsarı olarak çalışabilecekleri gündeme gelmiştir (Crowbold, 1999). ABD’de 1990’ların başında bir süre öğrenci alımını durduran Berkeley’deki Kaliforniya Üniversitesi Kütüphanecilik ve Bilgi Araştırmaları Okulu 1994 yılında adındaki “Kütüphanecilik” ibaresini tamamen kaldırarak Bilgi Yönetimi ve Sistemleri Okulu olarak yeniden örgütlenmiş ve disiplinler arası bir ders programıyla eğitime başlamıştır. 1996 yılında ise Michigan Üniversitesi Bilgibilim ve Kütüphanecilik Okulunun adı Bilgi Okulu (The School of Information) olarak değiştirilmiştir.¹⁰

Kütüphanecilik ve bilgibilim okullarının “bilgi” ile ilişkilendirilerek tanımlanmaları ve 1990’ların ikinci yarısından itibaren önce Kuzey Amerika’daki, 2010’lardan itibaren de Avrupa’daki bazı kütüphanecilik ve bilgibilim okulları ile bilgisayar bilimi okullarının adlarının “Bilgi Okulu” (ISchool) olarak değiştirilmesi kütüphanecilik ve bilgibilim eğitimindeki gelişmelerin ve programlarındaki değişikliklerin üçüncü dönemini oluşturmaktadır.

“Bilgi”yi yeni bir alan olarak gören ve eğitim programlarında bilgiyle ilgili derslere ağırlık veren okullar bir araya gelerek 2005 yılında Bilgi Okulları Örgütünü (ISchools Organization)¹¹ kurmuşlardır. Bir kütüphanecilik ve bilgibilim okulunun bu örgüte üye olabilmesi için kendisini bilgi alanının gelişmesine adanması, en az üç yıl süreyle ve en az yılda bir milyon dolarlık destekli araştırma projeleri yürütmüş olması gerekmektedir. Bilgi Okulları Örgütüne halen 40 civarında Bilgi Okulu veya Kütüphanecilik ve Bilgibilim Okulu üyedir.

Bilgi Okulları Örgütününün web sayfasında bilgi alanı (information field) şöyle tanıtılmaktadır:

¹⁰ Bk. <http://www.si.umich.edu/newsandevents/press/umsi-plans-new-undergraduate-degree>. Adı geçen okulun 2014 yılından itibaren “Bilgi” alanında lisans düzeyinde eğitim vermeye başlayacağı duyurulmuştur.

¹¹ <http://www.ischools.org>

Bilgi alanı zamanımızın hızla gelişen mesleğidir. Sanayi çağında işletme kariyerleri ve işletme yüksek lisansı (MBA) nasıl zorunlu hale geldiyse, günümüzde dijital çağın meydan okumaları ve fırsatlarıyla cembelleşen işletmelerde ve toplumda bilgi profesyonellerine yüksek talep vardır.

Bilgi bilimi disiplinler arasıdır, çeşitli alanlardan beslenir. Kütüphanecilik ve bilgisayar bilimi alanın temel besleyicileri olagelmıştır, ama bilgi araştırmaları eğitim, psikoloji, antropoloji, işletme, gazetecilik gibi -gerçekte sosyal bilimler yelpazesi- alanlardan da beslenmektedir.

Bilgi bilimi bilgi, teknoloji ve insanlar arakesitine odaklanır, ki bu da bu olgulara, aralarındaki ilişkilere ve kültür ve insan çabasının diğer yönleriyle ilişkilerine geniş bir disiplinler arası yaklaşım gerektirir. Her insan uğraşısında olan bilgi, bilgi alanının bilimin tüm alanları ve kültürün tüm yönleri üzerinde etki yapmayı amaçlar.¹²

1990’larda kütüphanecilik ve bilgibilim okulları açısından en önemli sorun hayatta kalabilmek (survival) olmuştur (Ceppos, 1992). Sutton (1999) “Panda Sendromu” adlı çalışmalarının devamında bilgi teknolojilerinde ve bilginin toplumsal ve ekonomik bağlamlarında daha sık ve kısa aralıklarla tekrarlanan gelişmeler karşısında kütüphanecilik ve bilgibilim mesleğinin hayatta kalmasını belirleyen etmenleri araştırmıştır. Sutton’a göre kütüphanecilik ve bilgibilim okullarının ve mesleğinin yeniliklerin (innovation) yol açtığı çevresel değişimlere ve gittikçe hızlanan yenilik döngüsüne uyum sağlamaları gerekmektedir. “Hem meslek içi hem de meslek dışı nedenlerle bilgi ve becerileri özellikle geçersiz hale gelen bilgi profesyonellerinin yeniden eğitilmesinde sürekli rol oynamaları için kütüphanecilik ve bilgibilim eğitim kurumlarını ve mesleğini nasıl yapılandıracağız?” sorusu kilit soru haline gelmiştir (Sutton, 1999).

Kuşkusuz yeni programlarda bilgiye ağırlık verilmesi kütüphanecilik eğitiminden tamamen vazgeçildiği anlamına gelmemektedir. Ama eğitim programlarındaki vurgunun önce kütüphanecilikten bilgibilime, daha sonra bilgi sistemlerine, bilgi teknolojisi ve bilgisayar bilimine kayması ve mevcut okulların Bilgi Okulları olarak yeniden örgütlenmeleri kütüphanecilik ve bilgibilim alanında bir “kimlik krizi” yaşanmasına neden olmuştur (Cronin, 2005). Cronin (2002, s. 6) bilgi araştırmaları alanı genişledikçe geleneksel kütüphanecilik ve bilgibilim okullarının iş pazarının ve akademik yöneticilerin beklentilerini karşılamak için

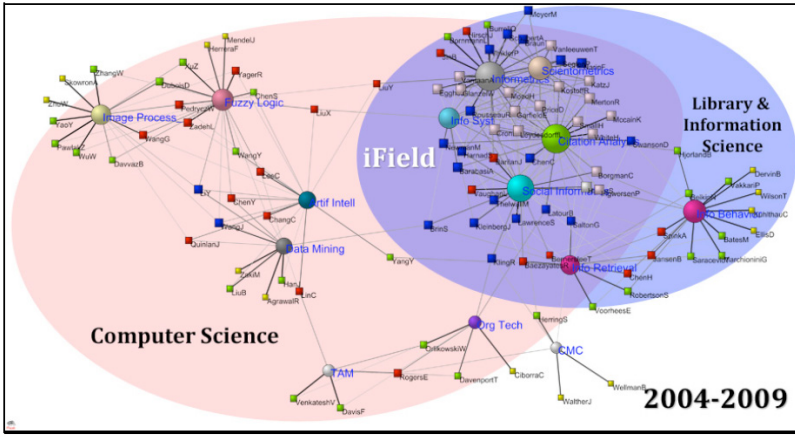
¹² <http://www.ischools.org/site/about/>

kurulan yeni dalga bilişim ve bilgi araştırmaları/bilimi/sistemleri programlarının gölgesinde kalma riskiyle karşı karşıya olduklarını öne sürmüştür. Cronin'e göre zamanla bilgibilim alanının entellektüel çekim merkezi değişeceğinden daha güçlü kütüphanecilik ve bilgibilim okullarının yavaş yavaş alanın şimdiki merkezini terk ederek çevreyi tercih edeceklerdir. Böyle bir senaryoda merkezi terk etmeyen okullar önemli ölçüde zayıflayacak ve bu okulların akademik saygınlıkları azalacaktır. Bu durumda kütüphanecilik ve bilgibilimle ilişkisini tamamen kesmiş öncü okullar, eski ve yeni dünyalar arasında hassas bir denge kuran ve sınırları genişleten (boundary spanners) okullar ve gerekli kaynaklardan ve vizyondan yoksun olan ama kendilerini 21. yüzyıl için yeniden konumlandıran "Lumpenproleter okullar" olmak üzere üç ayrı okul türünün ortaya çıkacağı öngörülmektedir (Budd, 2001, s. 510'dan aktaran Cronin, 2002, s. 6).

Literatürde bu üçlü ayrışmanın (trifurcation) ortaya çıkıp çıkmadığı konusunda henüz kapsamlı araştırmalar bulunmamaktadır. 2005 yılında yapılan bir çalışmada kütüphanecilik ve bilgibilim eğitimi veren okulların tamamında bilgi arama ve bilgi erişim, %96'sında kütüphane yönetimi, %86'sında bilgi (knowledge) yönetimi, %82'sinde bilgi (knowledge) düzenleme, %76'sında bilgi okur yazarlığı ve öğrenme, %66'sında tarihsel perspektifte kütüphane ve toplum, %64'ünde bilgi toplumu, %62'sinde kültürel miras ve %42'sinde çok kültürlü bilgi toplumunda kütüphane konulu derslerin yer aldığı rapor edilmiştir (Kajberg ve Lorring, 2005, s. 234, Tablo 1). Toplam 16 ülkeden 57 araştırmacının görüşlerine dayanan bir Delphi araştırmasında bilgibilimin bilgi haritası çıkarılmıştır (Zins, 2007). Bir başka çalışmada kütüphanecilik ve bilgibilim ders programlarında yer alan 28 konu belirlenmiştir. Bilgi arama ve bilgi erişim konularının bilgi düzenleme ile birlikte kütüphanecilik ve bilgibilimin çekirdeğini oluşturduğu, buna muhtemelen bilgi okur yazarlığı konusunun da eklenebileceği ortaya çıkmıştır (Bawden, 2007, s. 135).

Öte yandan, 2004-2009 yıllarını kapsayan kütüphanecilik ve bilgibilim (library and information science) ile bilgisayar ve bilgibilim (computer and information science) literatürlerindeki ortak atıflara dayanarak hazırlanan bir haritada Bilgi Alanının (IField) iki literatürün arakesitinde yer aldığı gözlenmiştir (Yu ve Baeg, 2012) (Şekil 1). Bu zaman diliminde üç tarihi gelişme Bilgi Alanındaki bilimsel araştırmaları etkilemiştir. Bunlar: 1. Web 2.0 ve sosyal medyanın gelişmesi; 2. 2005'te Bilgi Okullarının kurulması; ve 3. Gezgin hesaplamanın (mobile computing) yaygınlaşması. Haritaya yakından bakılacak olursa sadece kütüphanecilik ve bilgibilimde (bilgi davranışı) ya da sadece bilgisayar biliminde (veri

madenleme, görüntü işleme, yapay zeka, bulanık mantık, bilgisayara dayalı iletişim, teknoloji kabul modeli, örgütsel teknoloji) ağırlıklı olarak araştırılan konular olduğu görülmektedir. Ancak bilgi erişim, bilgi sistemleri, sosyal bilişim, atıf analizi, enformetri ve bilimetri (scientometrics) gibi konuların hem kütüphanecilik ve bilginin hem de bilgisayar bilimi alanındaki araştırmacıların ilgi alanlarına girdiği gözlenmektedir. Bu arakesit yeni ortaya çıkan Bilgi Alanı olarak tanımlanmıştır.

(Şekil 1). 2004-2009 zaman aralığı için ortak atıf haritası örneği

Kaynak: Yu ve Baeg, 2012, s. 549.

2009 yılında 21 Bilgi Okulunda tam zamanlı olarak çalışan toplam 769 öğretim üyesi doktora derecelerini aldıkları bilim dallarına göre sınıflandırılarak Bilgi Okullarının entellektüel çeşitliliği ve öğretim üyesi kompozisyonu ortaya çıkarılmıştır. Bilgi Okullarında çalışan öğretim üyelerinin %30'unun bilgisayar bilimi, %11'inin bilgi, %10'unun kütüphanecilik, %10'unun sosyal ve davranışsal bilimler, %9'unun yönetim ve siyaset, %9'unun bilim ve mühendislik, %8'inin eğitim, %7'sinin insani bilimler ve %5'inin iletişim alanından doktoralı oldukları görülmüştür (Wiggins ve Sawyer, 2012). Bilgi Okullarının buldukları üniversitelerdeki diğer okullarla (örneğin, eğitim, iletişim, gazetecilik) birleşmeleri, bazı bilgisayar bilimi okullarının yöneticilerinin Bilgi Okulundan mezun olmaları ve Bilgi Okulu sayısının 21'den 38'e çıkması nedeniyle bu yüzdeler temkinli bir biçimde yorumlanmalıdır.

Kütüphanecilik ve bilgibilim eğitim programlarında yer alan derslerin geleneksel olarak basılı, son zamanlarda da elektronik ortamdaki literatürün düzenlenmesi ve bu literatüre erişim sağlama üzerinde odaklandığı bilinmektedir. Toplam bilgi miktarını bir piramide benzetecek olursak literatür piramidin üst kısmını, başka bir deyişle buzdağının görünen kısmını oluşturmaktadır. Oysa toplam bilgi miktarının çok büyük bir kısmını piramidin ortasında yer alan henüz literatüre girmemiş ve fakat türetilmesi ve birleştirilmesi gereken veriler ile piramidin tabanında yer alan ham veriler oluşturmaktadır (bkz. Gray, 2009, s. xxviii). Kütüphanecilik ve bilgibilim okullarından mezun olan bilgi profesyonellerinin piramidin orta kısmında ve tabanında yer alan verileri de işleyebilmesi, düzenleyebilmesi ve bu verilere erişim sağlayabilmesi gerekmektedir (Tonta, 2012a, s. 170). Özellikle büyük hacimli verilerle çalışılan e-bilim projelerinde bilgi profesyonellerinin veri türetme, veri birleştirme ve ham verileri işleme becerilerine sahip olmaları gerekmektedir.

Günümüzde içerik, kanal (conduit) ve bağlamla ilgili bilgi ve becerilere sahip olan “karma bilgi profesyonelleri” (blended information professionals) yetiştirilmektedir (Corrall, 2010). İçerik kütüphanecilik ve bilgibilimi, kanal bilgi teknolojileri ve medyayı, bağlam ise akademik ve profesyonel disiplinleri temsil etmektedir. Öğrenciler bu üç farklı uzmanlık alanından en az ikisini birlikte görmektedirler. Örneğin, kütüphanecilik ve bilgibilimle bilgi teknolojileri ve medyayı birleştiren dersler alan bir öğrenci e-içerik ve dijital kütüphane uzmanı olabilmektedir. Bu uzmanlar belli projelere “iliştirilmektedir” (embedded). Öğretim üyeleri daha geniş bir entellektüel çeşitliliğe sahip olan Bilgi Okullarının bu tür mezunlar yetiştirmeleri beklenmektedir.

Öte yandan günümüzde öğretim yöntem ve teknolojilerinin de değiştiği ve karma (blended) eğitime geçildiği gerçeği de göz ardı edilmemelidir. Artık “öğretme” (teaching) terimi yerine “öğrenme” (learning) terimi kullanılmaktadır. Öğrenme sadece sınıfta yüz yüze verilen derslerle gerçekleşmemektedir. Son yıllarda eğitim programlarında öğretim üyeleri önceden dersi videoya kaydederek web sayfası aracılığıyla öğrencilere sunmakta, öğrencilerin derse gelmeden önce bu videoyu izlemeleri ve gereken okumaları/ödevleri yapmaları istenmekte ve sınıftaki tartışma buna göre şekillendirilmektedir. “Flipping” diye adlandırılan bu yaklaşımla ders zamanı daha verimli kullanılmakta ve tüm konuların sınıfta yüz yüze verilen ders sırasında işlenmesine duyulan gereksinim azalmaktadır. Öğrenciler edilgen alıcılar olmaktan çıkıp öğrenme sürecinde aktif rol almaktadırlar. Öğretim üyelerinin işlevi de değişmekte, sınıftaki öğretim üyesi “podyumdaki bilge” rolü

yerine öğrencinin “yanıbaşındaki rehber” rolünü üstlenmektedir (King, 1993). Ders programlarına eklenen karma (blended) ya da çevrimiçi dersler nedeniyle öğrencilerin zamanının çoğunu sınıfta geçirmelerine gerek kalmamaktadır.

ABD’de 1888 yılında Melvil Dewey’nin başlattığı mektupla uzaktan kütüphanecilik eğitimi günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin de yardımıyla giderek yaygınlaşmıştır (Gaines, 2009, s. 2). Kütüphanecilik ve bilginin okullarının hemen hemen %80’inde uzaktan eğitim programları bulunmaktadır (Wilde ve Epperson, 2006, s. 240). Amerikan Kütüphane Derneği (ALA) tarafından akredite edilen birçok kütüphanecilik ve bilginin okullarının uzaktan eğitim programları bulunmaktadır. Yüz yüze eğitim, çevrimiçi ve etkileşimli sanal öğrenme ortamları ve öğrenim yönetim sistemleri ile desteklenen bu programlardan her yıl çok sayıda öğrenci mezun olmaktadır.

Türkiye’de Durum

Bilindiği gibi, Türkiye’de üniversitelerin lisans düzeyinde kütüphanecilik eğitimi vermelerinin tarihi nispeten daha yenidir. 1925 yılından 1950’lere kadar geçen sürede kütüphaneciler az sayıda da olsa düzenlenen kısa süreli kütüphanecilik kursları aracılığıyla yetiştirilmiştir. 1954-1955 akademik yılında üniversite düzeyinde ilk kütüphanecilik eğitimi Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde (DTCF) “Kütüphanecilik Enstitüsü”nün kurulmasıyla başlamıştır. Bunu 1963’te İstanbul, 1972’de Hacettepe, 1987’de Marmara, 1994’te Atatürk, 2002’de Başkent Üniversitelerinde kurulan Kütüphanecilik, Arşivcilik veya Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri izlemiştir. Halen aktif eğitim veren beş okul bulunmaktadır.

Kütüphanecilik Bölümlerinin ders programlarıyla ilgili çeşitli yayınlar yapılmış olmasına karşın spesifik olarak kütüphanecilik ve bilginin eğitimindeki gelişmeler ve ders programlarındaki değişikliklerle ilgili yayın sayısı kısıtlıdır (örneğin, Çakın, 1999a, 1999b, 2000, 2002, 2005; Tonta, 1987, 2000, 2004; Atılgan, 1999). Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümünde gerçekleştirilen ders programı değişiklikleri literatürde daha ayrıntılı olarak tartışılmıştır (Çakın, 2000, 2005, 2007, 2012; Tuncer, 2007; Tonta, 2012b).

Türkiye’de kütüphanecilik ve bilginin eğitimindeki gelişmeler de kabaca üç döneme ayrılarak incelenebilir. Ancak dünyadaki gelişmelerle karşılaştırıldığında Türkiye’deki kütüphanecilik ve bilginin eğitimi nispeten daha geç başlamıştır. 1923-1952 yılları arasında kısa süreli kütüphanecilik kursları düzenlendikten sonra 1953-1954 öğrenim yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğ-

rafya Fakültesinde ilk Kütüphanecilik Enstitüsü açılmıştır (Çakın, 2005). Ankara, İstanbul ve Hacettepe Üniversitelerinde kütüphanecilik bölümlerinin kurulduğu ve eğitim verdiği 1953-1987 yılları arası Türkiye’deki gelişmelerin ilk dönemini oluşturmaktadır. Bu dönemde ders programları tıpkı ABD’deki kütüphanecilik okullarının ilk döneminde olduğu gibi “bilgi” ağırlıklı derslerden (örneğin, kataloglama-sınıflama, kütüphane türleri vd.) oluşmuştur. İlk dönemde kütüphanelerde ve kütüphanecilik bölümlerinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı yok denecek kadar azdır. Bazı ders programlarında giriş düzeyinde bilgisayar programlama derslerine yer verilmesine karşın bu dersler kuramsal olarak işlenmiştir. Henüz mikrobilgisayarların yaygınlaşmadığı bu dönemde üniversitelerin bilgi işlem merkezlerinde ana bilgisayarlar bulunmasına karşın çok az eğitim programında bilgisayarlardan yararlanılmıştır. Kütüphanecilik eğitimi alan öğrencilerin bilgisayar deneyimi delikli kartlar aracılığıyla FORTRAN ya da COBOL dilinde yazılmış basit bir programı zaman paylaşımli bir ana bilgisayarda çalıştırmaktan öteye gidememiştir.

Bu dönemde Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümünün lisans programında 1978-1979 ve 1983-1984 öğrenim yıllarında küçük değişiklikler yapılmıştır (Çakın, 2000, s. 6). Kütüphanecilik bölümlerinin kütüphaneci kadar arşivci ve dokümantalist yetiştirme sorumlulukları olduğu vurgulanarak bölüm adlarının kütüphane, arşiv ve bilgibilimi de kapsayacak şekilde değiştirilmesi gündeme gelmiştir. Ancak bölüm adlarında bir değişikliğe gidilmemiştir (Çakın, 2002, s. 5). Bunun yerine kütüphanecilik bölümleri altında “Kütüphanecilik”, “Arşivcilik” ve “Dokümantasyon-Enformasyon” anabilim dalları açılması için Yükseköğretim Kurulu’na (YÖK) başvurulmuştur.

YÖK’ün bu öneriyi kabul etmesiyle birlikte Türkiye’de kütüphanecilik ve bilgibilim eğitiminde ikinci dönem başlamıştır. 1988-2001 yılları arasında kapsayan bu dönemde kütüphanecilik bölümleri anabilim dalları olarak yeniden örgütlenmişlerdir. Bu yönüyle Türkiye’deki ikinci dönem diğer ülkelerde kütüphanecilik okullarının adlarına bilgibilim, bilgi araştırmaları gibi ibarelerin eklendiği ikinci döneme benzetilebilir. Ancak bölümlerin adına “Bilgibilim” eklenmesi ya da bu adla bir anabilim dalı kurulması yerine ilgili anabilim dalına “Dokümantasyon-Enformasyon” adının verilmiş olması dikkat çekicidir. Oysa Alpay daha 1983 yılında “bilgi bilimi” terimini telaffuz etmiştir (Alpay, 1983, s. 6’dan aktaran Çakın, 2015, s. 15). Belki de bu adın seçilmesi Bilgibilimin hem “belge” (document) hem de “hesaplama” (computing) geleneğini kapsadığını vurgulamak içindir (Buckland, 1999). Bu dönemde ders programlarına bilgi ve iletişim tekno-

lojileri, İnternet kullanımı, bilgisayar programlama gibi ortak dersler eklenmiş; bilgi erişim ilkeleri, veri tabanı yönetim sistemleri gibi dersler ise “Dokümantasyon-Enformasyon” anabilim dalı altında açılmıştır.

Bölümler söz konusu yeniden örgütlenme ile öğrencilerin ilk iki yıl ortak dersler olarak son iki yılda kütüphanecilik, arşivcilik ve dokümantasyon-enformasyon alanlarında uzmanlaşmalarını sağlamayı ve giderek artan öğrenci kontenjanları karşısında anabilim dalları kurarak öğretim elemanı sıkıntısı sorununu çözmeyi amaçlamışlardır.

Ancak bölümlerin anabilim dallarına ayrılarak eğitim verdiği dönem sancılı geçmiş, yetişmiş öğretim elemanı yetersizliği nedeniyle çeşitli sorunlar yaşanmıştır. Örneğin, ilk arşivcilik anabilim dalı 1988-1989 öğrenim yılında DTCF’de açılmış, fakat 1995 yılında bu anabilim dalına öğrenci alımı durdurulmuştur. Yetişmiş eleman olmaması nedeniyle Hacettepe Üniversitesinde anabilim dallarına ancak 1993-1994 öğrenim yılında öğrenci alınabilmiştir. İstanbul Üniversitesinde Arşivcilik Bölümü Kütüphanecilik Bölümünden bağımsız bir bölüm olarak eğitime devam etmiş, ancak tarih derslerine ağırlık verilen bu programdan mezun olanlar iş bulmakta zorluk çekmişlerdir (İpşirli, 1998, ss. 451-452’den aktaran: Çakın, 2005, s. 17). Marmara Üniversitesi Arşivcilik Bölümü ise başlangıçta (1987) Arşivcilik Bölümü olarak kurulduğundan ve arşivcilik alanında doktoralı öğretim elemanlarına sahip olduğundan bu dönemde pek sorun yaşamamıştır.

Bu dönemde kütüphanecilik bölümlerinde verilen eğitimin kapsamı gerek bilgi teknolojileri, bilgisayar programlama ve İnternet konularıyla ilgili açılan ortak dersler gerekse anabilim dalları altında açılan bilgibilim ve arşivcilikle ilgili dersler nedeniyle bir dereceye kadar genişlemiştir. Ama bölümlerin anabilim dalları altında örgütlenmeleri pek de gerçekçi temellere dayandırılmamıştır (Tonta, 2004). YÖK tarafından öğrenci kontenjanları artırılmasına karşın yeni açılan anabilim dallarına öğretim üyesi kadroları verilmemesi anabilim dallarının örgütlenmelerini ve gelişmelerini zaafa uğratmıştır. Özellikle arşivcilik ve dokümantasyon-enformasyon anabilim dallarında daha güçlü eğitim programları geliştirilememiştir. Bölümler zaten kısıtlı olan mevcut öğretim kadrolarını üç ayrı anabilim dalına dağıtmak zorunda kalmışlardır. Bu dağıtımda ders programları her üç anabilim dalı için ilk iki yıl ortak olduğundan öğretim elemanlarının çoğu kütüphanecilik anabilim dalında kalmıştır. Arşivcilik ya da dokümantasyon-enformasyon anabilim dallarına ancak bir-iki öğretim elemanı verilebilmiştir. Kavramsal olarak kütüphanecilik, arşivcilik ve dokümantasyon-enformasyon anabilim dalları birbirine benzemektedir. Daha önce de değinildiği gibi, bilginin giderek elektro-

nik ortamlarda üretilmesi, yayımlanması, düzenlenmesi, korunması ve arşivlenmesi kütüphane, bilgi merkezi, arşiv ve müzelerdeki bilgi yönetim süreçlerinin de yakınsamasına yol açmaktadır. Öte yandan, hangi anabilim dalından mezun olduklarına bakılmaksızın mezunların kütüphane, arşiv ve bilgi merkezlerinde çalışabildikleri, iş piyasasının anabilim dalları arasındaki ayrıma hazır olmadığı gözlenmiştir.

Bu dönemde yeni anabilim dalları açılmasına karşın kütüphanecilik lisans eğitiminde büyük ölçüde bilgi kaynaklarının kurumsal bağlamda sağlanmasına ve düzenlenmesine dayanan geleneksel yaklaşım egemen olmuştur (Çakın, 2000). Ama bu gelişmeler nedeniyle Türkiye’de kütüphanecilik eğitiminin yeniden yapılanması daha yoğun olarak tartışılmaya başlanmıştır (Tonta, 2000). Bu dönemde yaşanan sorunlara çözüm bulmak için bölüm başkanları belirli aralıklarla bir araya gelmişler, anabilim dallarına ayrılmanın yarattığı sorunları tartışmışlar ve çözüm önerileri geliştirmişlerdir. Hacettepe Üniversitesinin öncülüğünde yürütülen çalışmalar sonucu anabilim dallarına öğrenci alımlarının durdurulması, bölümlerin “Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü” olarak yeniden adlandırılması ve bölümlere “eşit ağırlıklı” puanla öğrenci alınması kararlaştırılmıştır (Çakın, 2000). Bu kararlar mesleki camiada 1990’ların ortalarından itibaren yoğun bir biçimde tartışılmış, bölüm adlarının değiştirilmesinin kimlik değiştirme, kimlik farklılaşması ve “imaj yenileme” ile ilişkisi sorgulanmıştır (Çakın, 2002, s. 3; Soysal, 2003, s. 3). Diğer bölümler ile Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD) tarafından da desteklenen bu öneriler YÖK’e sunulmuş ve 2002-2003 öğrenim yılından itibaren uygulanmak üzere kabul edilmiştir (Çakın, 2005, s. 18).¹³

Kütüphanecilik Bölümlerinin Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) adı altında yeniden örgütlendiği 2002 yılı ve sonrası üçüncü dönem olarak adlandırılabilir. İlk kez bu dönemde “bilgi” ve “belge” terimleri ön plana çıkmış, kütüphanecilik ve bilgibilim eğitiminin kurum olarak kütüphane ve arşivlerle sınırlanmaması gerektiği, bu kurumlar dışında da bilgi ve belge yönetimi uygulamalarının bulunduğu ve bu sektörlerde bilgi profesyoneli olarak çalışacak yetişmiş elemana ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır. Ama bölümlerin adının “Bilgi ve Belge Yönetimi” olarak değiştirilmesi bazı kimseler tarafından “kütüphane ve kütüphaneci terimlerini ortadan kaldırmaya yönelik” bir girişim olarak yorumlanmıştır (Çakın, 2002, s.

¹³ Kütüphanecilik Bölümlerinin anabilim dalları altında örgütlendiği ikinci döneme ait mezun sayıları konusunda bir örnek vermek gerekirse: Hacettepe Üniversitesinde 1993-1994 ile 2005-2006 öğrenim yılları arasında eğitim veren anabilim dallarından toplam 432 öğrenci mezun olmuştur. Bu öğrencilerin 132’si kütüphanecilik, 132’si arşivcilik, 168’i dokümantasyon-enformasyon anabilim dalı mezunudur (Baydur ve Külcü, 2007, s. 28).

4). Oysa bu değişiklikle kütüphanecilik mesleğinin ve bilimsel bir disiplin olarak kütüphanecilik ve bilginin etki alanı artırılmaya çalışılmıştır. Nitekim izleyen yıllarda BBY Bölümü mezunları giderek artan oranlarda yeni ortaya çıkan iş fırsatlarını değerlendirmeye başlamışlardır.

Bu dönemde 2002-2003 öğrenim yılında ilk kez bir vakıf üniversitesinde (Başkent) Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü açılmıştır (Çapar, 2002). Mevcut programların genellikle kütüphaneler, arşivler ve bilgi merkezleri için eleman yetiştirdikleri, Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi bünyesinde açılan BBY Bölümünün ise iş dünyası için bilgi yöneticisi yetiştirmeyi hedeflediği belirtilmiş ve mezunların “her tür işletmenin iç ve dış bilgilerini yönetmelerinin yanı sıra arşivler, kütüphaneler, enformasyon merkezleri, bilgi analiz merkezleri, stratejik araştırma merkezleri, Web tasarım kuruluşları, haber ajansları, yayınevleri, İnternet servis sağlayıcıları, . . . [ve] bilişim şirketleri”nde çalışmaları öngörülmüştür (Çapar, 2002, s. 9). Bu bölümün farklı bir fakülte altında kurulması, ders programında işletme, ekonomi, yönetim, sosyoloji, psikoloji, istatistik, matematik, demokrasi gibi derslere yer verilmesi, bilişim teknolojilerine ağırlık verilmesi, vb. gibi nedenlerle diğer bölümlerden farklı olduğu öne sürülmüştür (Sağsan, 2007). Ancak bu bölümün örgütlenmesi tamamlanamamış, öğretim elemanı kadrosu yeterince genişletilememiştir. İlk yıllarda öğrenciler tarafından programa gösterilen ilgi de giderek azaldığından bölüm birkaç dönem mezun verdikten sonra kapanmıştır.

Vakıf üniversitelerinde açılan ama uzun ömürlü olmayan bu ilk BBY Bölümünün kütüphanecilik ve bilginin eğitim programları ve bu programların diğer bilim dallarıyla ilişkileri açısından dikkatle irdelenmesi gerekmektedir. Ders programının disiplinler arası olarak hazırlanmaya çalışılması, diğer bilim dallarıyla işbirliğine gidilmesi vb. gibi nedenler kuşkusuz kütüphanecilik ve bilginin eğitimindeki genel yönelimlerle (trends) paraleldir. Ancak disiplinler arası bir alan olmak ve diğer bölümlerle karşılıklı işbirliğine gitmek diğer bölümlerden alınan derslerin çekirdek ders programıyla ve öğretim elemanlarının araştırma konularıyla bütünleştirilmesini gerektirmektedir. Yukarıda da değinildiği gibi, bölüm örgütlenme aşamasında karşılaşılan güçlükler nedeniyle amaçladığı disiplinler arası eğitim ve araştırma programlarını hayata geçirmeye fırsat bulamadan kapanmıştır.

Bu dönemde yeni kurulan çeşitli üniversitelerde BBY Bölümlerine de yer verildiği görülmektedir. Ancak bu bölümler henüz kuruluş aşamasındadır. Örneğin, Kastamonu ve Yıldırım Beyazıt Üniversitelerinde bölümler kurulmuş, ama öğretim kadrosu çok kısıtlı olduğundan henüz öğrenci kabul edilmeye başlan-

maştır.¹⁴ Bazı öğrenciler Öğrenci Yetiştirme Programı (ÖYP) çerçevesinde yeni kurulan bölümler adına diğer üniversitelerde (örneğin, Hacettepe’de) Bilgi ve Belge Yönetimi doktora programlarına devam etmektedirler. Bu öğrencilerin doktora derecelerini aldıktan sonra üniversitelerine dönerek ilgili bölümlerin kuruluşunda görev almaları beklenmektedir.

Yeni kurulan üniversitelerde BBY bölümlerinin açılmasını olumlu karşılayanlar olduğu gibi olumsuz karşılayanlar da bulunmaktadır. Bölümlerin kuruluşu ve örgütlenmesi belirli bir zaman almaktadır. Örneğin, 1994 yılında Atatürk Üniversitesinde (Erzurum) kurulan bölüm ancak bu yıl ilk mezunlarını vermiştir. Bunun temel nedenlerinden birisi bilgi ve belge yönetimi eğitimi ya da ilgili alanlarda doktora yapmış ve yeni kurulan bölümlerin kuruluşunda görev alacak yeterli öğretim elemanı olmamasıdır. Son yıllarda BBY bölümlerinin doktora programlarına nispeten daha fazla ilgi gösterilmesine karşın, şimdiye kadar mevcut programlardan doktora derecesi alan kişi sayısı 100 civarındadır. Bu kişilerin bir kısmı emekli olmuşlardır. Önemli bir kısmı da mevcut bölümlerde öğretim elemanı olarak çalışmaktadır. Bilgi ve belge yönetiminin bilim disiplini olarak etki alanının artırılabilmesi ve yeni kurulan bölümlere yararlı olunabilmesi için mevcut bölümlerin daha fazla doktoralı eleman yetiştirmeleri gerekmektedir.

Öte yandan yeni kurulan üniversitelerin BBY bölümlerinin örgütlenmesi iyi planlanmalıdır. YÖK’ün yeni bir bölüm açmak için şart koştuğu en az öğretim üyesi sayısı üç olmasına karşın, bu sayı dört yıllık lisans eğitimi vermek için kuşkusuz yeterli değildir. Bu konuda daha önce açılan ama öğretim kadrosu yetersizliği nedeniyle henüz öğrenci alma aşamasına gelememiş ya da öğrenci almaya başlamış ama öğretim kadrosunu zenginleştiremediği için kapanmak zorunda kalmış BBY bölümlerinin deneyimlerinden yararlanılabilir. Kadro açısından sağlam bir örgütlenme hem daha kaliteli BBY eğitiminin verilmesi açısından hem de bölümlerin üniversite içindeki konumlarını güçlendirmeleri ve diğer bilim dallarıyla ortak eğitim ve araştırma programları yürütmeleri açısından son derecede önemlidir.

Son olarak bu dönemde Hacettepe Üniversitesi BBY Bölümünün lisans ders programı 2009-2011 yılları arasında yapılan çalışmalar sonucu güncelleştirilmiş ve yeni program 2011-2012 öğrenim yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Güncellenen ders programı yedi bileşenden oluşan kavramsal bir modele

¹⁴ Toplam 10 üniversitede BBY bölümleri kuruluş aşamasındadır. Bu üniversiteler şunlardır: Ardahan, Bartın, Çankırı Karatekin, Fatih Sultan Mehmet, Gümüşhane, İstanbul Medeniyet, Karabük, Kastamonu, Yakın Doğu (KKTC) ve Yıldırım Beyazıt Üniversiteleri. İstanbul’da kurulan Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi bir vakıf üniversitesidir.

dayanmaktadır. Modelin en önemli özelliklerinden biri “kaynak merkezli bilgi yönetimi” anlayışı ile kullanıcıların bilgi kaynaklarıyla kurdukları ilişkileri öne çıkaran “ilişki merkezli bilgi yönetimi” anlayışının “bilgi yönetiminin temelleri”, “bilgi düzenleme”, “bilgi sistemleri tasarımı”, “bilgi yönetimi” ve “araştırma” bileşenleriyle birlikte ele alınmasıdır. Başka bir deyişle, model bilgi, insan ve teknoloji arasında bir köprü kurmayı amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra diğer bölümlerle işbirliğine gidilerek Bilgisayar Mühendisliği Bölümüyle ortak yan dal sertifika programı, İktisat Bölümüyle de ortak çift ana dal diploma programı geliştirilmiştir. Gerek lisans ders programı değişikliği gerekse yan dal ve çift ana dal programları aracılığıyla BBY Bölümünün daha disiplinler arası bir yapıya kavuşturulması hedeflenmektedir. Bu bölümlerden yan dal sertifikası ya da çift ana dal diploması alan mezunların yeni ortaya çıkan bilgi sorunlarına daha kolay çözüm bulmaları ve yeni iş pazarlarında kendilerine daha kolay yer edinmeleri umulmaktadır. Bu sayıdaki diğer çalışmalarda bu program değişikliği ayrıntılı olarak tanıtılmaktadır (Tonta, 2012b; Çakın, 2012).

Üçüncü dönemde kütüphanecilik bölümlerinin “Bilgi ve Belge Yönetimi” olarak adlandırılmasının ve yapılan program değişikliklerinin Kuzey Amerika ve Avrupa’da 2005’ten itibaren ortaya çıkan Bilgi Okulları benzeri bir sonuca yol açıp açmayacağını ve Türkiye’deki bazı okulların önümüzdeki yıllarda Bilgi Okulları Örgütü üyesi olup olamayacaklarını zaman gösterecektir. Böyle bir dönüşümü sağlamak mevcut ve yeni kurulan BBY bölümlerinin elindedir. Bazı bölümlerin önümüzdeki yıllarda “bilgi” konusunda daha disiplinler arası programlar geliştirerek, öğretim kadrolarını değişik dallardan doktora derecesi almış öğretim elemanları ile güçlendirerek ve daha fazla destekli araştırma projeleri yürüterek Bilgi Okulları Örgütü üyesi olabilecekleri kanısındayız.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Yeni bir bölüm kurmak, yeni bir ders programı geliştirmek ve bu dersleri verecek öğretim kadrosunu oluşturmak zorlu bir süreçtir. Benzeri bir biçimde, bilimsel, teknolojik ve toplumsal gelişmeleri yakından izleyerek bu gelişmelerin meslekler üzerinde yarattığı ya da yakın gelecekte yaratacağı değişimleri görmek, bu değişimlere zamanında yanıt vermek için bölümlerin işleyen ders programlarını bütün paydaşları ikna ederek zaman zaman gözden geçirmek ve güncellemek de nispeten uzun zaman isteyen, yüksek maliyetli ve külfetli bir süreçtir.

Öte yandan “değişim” insanlar üzerinde stres, baskı ve mutsuzluk yaratır. İnsanların kendilerini güvende hissettikleri bir ortamdan ayrılarak daha farklı ve nispeten belirsiz bir ortama uyum sağlamak durumunda kalmaları mutsuzluğun temel nedenlerinden biridir. Çünkü “statüko”ya yatırım yaparak saygınlık kazanmış insanlardan o zamana dek yaptıkları işleri daha farklı şekilde yapmaları ya da yeni bilgi ve beceriler edinerek tamamen farklı işler yapmaları beklenir (Tonta, 2000). Fakat değişim, kaçınılmazdır. Daha önce de değindildiği gibi, günümüzde daha sık ve kısa aralıklarla tekrarlayan çevresel değişimler bütün bilim dallarını ve meslekleri etkilemektedir. Bir mesleğin etki alanını kaybetmemesi için bu değişimlere karşı yenilikçi stratejiler geliştirilerek uyum sağlanması gerekmektedir.

Öte yandan, BBY bölümlerinde örgün eğitimin yanı sıra hızla çevrimiçi ve uzaktan eğitim modellerini uygulamak gerekmektedir. Diğer ülkelerde çevrimiçi ve uzaktan eğitim programları aracılığıyla kütüphanecilik ve bilgibilim derecesi sunan birçok okul bulunmaktadır. Ülkemizde ise proje bazında gerçekleştirilen bazı kısa süreli uzaktan eğitim programları dışında BBY bölümlerinde şimdiye kadar hiç çevrimiçi ya da uzaktan eğitim verilmemiştir.¹⁵ BBY bölümlerinde genelde öğretim elemanı sayısı azdır. Bu nedenle öğretim üyelerinin ders yükleri olması gerekenin birkaç katıdır. BBY bölümlerinin öğrenci kontenjanları da her yıl giderek artmaktadır. Bunun yanı sıra halen çalışan ama eğitimini devam ettirmek isteyen ya da mezun olduğu halde sürekli eğitim programlarına devam ederek bilgi ve becerilerini yenilemek isteyen birçok kimse bulunmaktadır. BBY bölümleri iyi planlanmış çevrimiçi, uzaktan ve sürekli eğitim programları aracılığıyla bu grupların eğitim ihtiyaçlarını karşılayabilirler. Bu tür uygulamaların aynı zamanda örgün eğitim programlarını zenginleştirdiği, öğretim elemanlarına yeni araştırma alanları yarattığı gözden uzak tutulmamalıdır. Çevrimiçi ve uzaktan eğitim programlarının geliştirilebilmesi için sağlam bir ağ alt yapısı, öğretim teknolojileri ve mevzuat desteği (devam, uzaktan sınav vb. gibi) gerekmektedir.

Ders programlarının güncelleştirilmesinde karşılaşılan zorluklar sadece dış etmenlerle sınırlı değildir. Ders programlarının güncelleştirilmesi çevredeki değişimlerin vizyoner bir bakış açısıyla yorumlanmasının yanı sıra bu değişimleri ders programlarına yansıtacak bir öğretim kadrosu, kararlılık ve adanmışlık gerektirir. Teknik açıdan bakıldığında ders programlarını değiştirmek, dışsal ve içsel değişimleri de dikkate alarak mevcut ders programına bazı dersler eklemek, artık ihtiyacı karşılamayan bazı dersleri programdan çıkarmak ve yeni ya da eski tüm derslerin içeriklerini güncelleştirmek demektir.

¹⁵ Böyle bir uzaktan eğitim programı örneği için bk. Yılmaz, Külcü, Ünal ve Çakmak (2012).

Program değişikliği sürecinde öğretim kadrosunun program değişikliğiyle ilgili farklı görüşlerinin bağdaştırılması, diğer paydaşların değişiklikler konusunda ikna edilmeleri ve özveriyle çalışılması gerekir. Her ders programı değişikliği bir uzlaşmaya (consensus) dayanır. Dünyadaki gelişmeler ve mesleki çevredeki değişimler, paydaşların yeni bilgi ve becerilerle donatılmış personele gereksinim duymaları, piyasa koşulları, mezun olan bilgi profesyonellerinin benzeri diğer programlardan mezun olanlarla piyasada rekabet edebilme gücü vb. gibi etmenler öğretim kadrosunu bu tür bir uzlaşmaya zorlamaktadır. Bu değişimler olabildiğince programa yansıtılmaya çalışılır. Çünkü bilgi yönetimi ile ilgili kuramsal ve uygulamalı bilgilerle donatılmış, işverenlerin ya da piyasanın tercih edeceği, benzeri programlardan mezun olanlarla rekabet edebilecek, yöneticilik ve araştırmacılık niteliklerine sahip mezunlar yetiştirmek temel amaçtır.

Ama ders programı değişiklikleri bir uzlaşmaya dayansa ve öğretim kadrosu tarafından oybirliğiyle kabul edilse bile, bu her öğretim üyesinin yapılan bütün değişiklikleri, kaldırılan ya da yeni konulan bütün dersleri onayladığı anlamına gelmemektedir. Bu bakımdan yeni ders programlarına yöneltilebilecek belli derslerin aynen kalması, bazı derslerin programda hiç yer almaması ya da belli bir derse daha az/daha fazla zaman ayrılması konusundaki eleştirilerin uzlaşma mantığı çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir. Örneğin, Hacettepe Üniversitesinde daha bir önceki (2002-2003) değişiklik sırasında “bilgi” merkezli bir yaklaşım izlemeyi amaçlayan bir ders programında tek tek kütüphane türleriyle (halk, okul, çocuk, araştırma kütüphaneleri gibi) ilgili derslere gereğinden fazla zaman ayrıldığı düşünülmüştür (Çakın 2000, s. 8-9). Aynı dersler halen yeni ders programında da seçmeli statüde yer almaktadır. Bir bölümdeki öğretim kadrosunun kompozisyonu ile uzmanlık ve araştırma konuları hangi derslerin hangi statüde (zorunlu/seçmeli) ders programına yansıtılacağını da bir dereceye kadar belirlemektedir.

Dengeli bir ders programı değişikliği gerçekleştirmek gerek öğretim kadrosu gerekse diğer paydaşlar açısından kolay bir süreç değildir. Öğretim üyeleri gibi işverenler de kendi gereksinimlerini düşünerek bazı yeni derslerin konulmasını ya da bazı derslerin zorunlu olmasını isteyebilirler. Ama öğrencilerin mezun olmak için tamamlamaları gereken ders/kredi miktarı sınırlı olduğundan farklı görüş ve isteklerin bir mantığa dayandırılarak uzlaştırılması gerekir.

Program değişikliği yapılırken piyasa koşullarının sürekli değiştiği de hesaba katılmalıdır. Örneğin, günümüzde sadece basılı bilgi kaynaklarının düzenlenmesini iyi bilen mezunlar yetiştirmek yeterli değildir. Bunun yanı sıra mezunların elektronik bilgilerin, büyük hacimli verilerin nasıl düzenlenmesi gerektiğini de

bilmeleri gerekir. Benzeri bir biçimde, öğrencilerin eğitim gereksinimlerinin de değiştiği ve giderek daha bilinçli seçimler yaptıkları da hesaba katılmalıdır. Öğrencilerin isteklerini karşılayabilmek için diğer bölümlerle işbirliğine gidilmesi ve bu bölümlerle ikili yan dal ya da çift ana dal programları düzenlenmelidir. Bu tür bir işbirliğine gitmek yerine eğitim programlarını sadece çekirdek alanda sunulan derslerle sınırlamak “Panda Sendromu”yla karşılaşma riskini artırmaktadır. Daha önce de değinildiği gibi, bir bilim disiplini kendi çekirdek alanını korurken aynı zamanda ilgili diğer sorunlara çözüm bulmak için başka alanlarla işbirliğine giderek etki alanını genişletebilir. Kaldı ki artık “bilgi sorunu” sadece kütüphanecileri ve bilgibilimcileri, araştırmacıları ya da öğrencileri ilgilendiren bir sorun değil, toplumun bütün bireylerini, bütün bilim dallarını ve meslekleri ilgilendiren bir sorundur. Bu sorunun çözümü için işbirliği yapmak kaçınılmaz hale gelmektedir. Kütüphanecilik ve bilgibilim eğitim programlarının geleceği geleneksel olmayan ortamlardaki ve kurumlardaki bilgi sorunlarına çözüm üretebilmekle yakından ilgilidir.

Yurt dışında olduğu gibi ülkemizde de kütüphanecilik ve bilgibilim eğitimi veren bölümler öğretim üyesi ve öğrenci sayıları bakımından oldukça küçüktür. Halen eğitim veren beş bölümdeki toplam öğretim üyesi sayısı 50’den azdır. Her yıl bu bölümlere (ikinci öğretim programları da dahil) 500 civarında öğrenci kabul edilmektedir (Tonta, 2012b). ABD’deki deneyimler küçük ve diğerlerinden soyutlanmış eğitim programlarının çevresel değişimlere karşı hayatta kalmalarının nispeten daha zor olduğunu göstermiştir. Bu bakımdan BBY Bölümlerinin büyümeleri, üniversitelerin diğer bölümleriyle sıkı ilişkiler kurmaları ve ortaklaşa eğitim ve araştırma programları yürütmeleri gerekmektedir. Diğer bölümlerin daha çok akademik yönden güçlü ve kaliteli eğitim veren bölümlerle işbirliğine gitme eğiliminde oldukları gözden uzak tutulmamalıdır.

Ders programlarındaki değişikliklerin istenen sonucu vermesi için BBY Bölümlerinin öğretim kadrolarının başka disiplinlerden gelenlerle olabildiğince desteklenmesi gerekmektedir. Halen doktoralarını ya da yüksek lisans ve lisans derecelerini başka dallardan (örneğin, Bilgisayar Mühendisliği, Eğitim, Matematik vb. gibi) alan öğretim elemanı sayısı BBY Bölümlerinde yok denecek kadar azdır. Yapılan program değişikliklerine karşın BBY Bölümlerinin yeterince disiplinler arası olduğu söylenemez. Oysa başka bilim dallarından öğretim elemanlarını çekebilmek için bu araştırmacıların kendi ilgi alanlarının kütüphanecilik ve bilgibilimle bütünleştiğine, BBY Bölümlerinde kendilerine yer bularak bilgiyle ilgili araştırmalarını sürdürebileceklerine ve akademik olarak yükselebilecekleri-

rine inanmaları gerekmektedir. Bu tür disiplinler arası geçişlerin YÖK sistemi tarafından kolaylaştırılması gerekmektedir. Bir diğer yaklaşım, BBY Bölümlerine diğer dallardan lisans ya da yüksek lisans derecesi olan araştırma görevlileri alarak onlara doktora eğitimi vermektir. Farklı alanlarda eğitim almış olan bu kişiler disiplinler arası araştırmalar yaparak kütüphanecilik ve bilginin alanının sınırlarını genişletebilir, başka bölümlerle işbirliğini geliştirme ve ortak araştırmalar yapmada ve destekli projeler yürütmeye kilit rol oynayabilirler. Türkiye'deki BBY bölümleri bilimsel ve mesleki etki alanını genişletmeyi ve Kuzey Amerika ve Avrupa'daki bilgi-insan-teknoloji odaklı disiplinler arası Bilgi Okullarının düzeyine erişmeyi hedeflemelidir.

Bu çalışma yurt dışında lisansüstü, Türkiye'de lisans düzeyinde verilen kütüphanecilik ve bilginin eğitimindeki gelişmeler ve ders programlarındaki değişikliklerle sınırlandırılmıştır. Yüksek öğrenim sistemlerindeki farklılıklar dikkate alınmamıştır (örneğin, akreditasyon sistemi). Ama bir bilim disiplininin ve mesleğin etki alanını koruyabilmesi için bu bilim disiplini ve meslekle ilgili lisans düzeyinde eğitimin yanı sıra yüksek lisans ve doktora düzeyinde de güçlü bir eğitim verilmesi ve lisansüstü ders programlarının da zaman zaman güncellenmesi gerekmektedir. Türkiye'de BBY Bölümlerinin lisansüstü ders programlarında gerçekleştirilen değişiklikler ile bu değişikliklerin lisans programlarına yansımaları bir başka araştırmanın konusudur.

Teşekkür

Bu çalışmanın ilk taslağını okuyan ve önerileriyle metnin geliştirilmesine katkıda bulunan Prof. Dr. Serap Kurbanoglu ve Doç. Dr. Umut Al'a teşekkür ederim.

Kaynakça

- Alpay, M. (Yay. haz.) (1983). *Değişik ülkelerde kütüphane öğretimi (Seminer: 25 Şubat 1982)*. İstanbul: Formül Matbaası.
- Atılgan, D. (1999). Türkiye'de kütüphanecilik eğitimi ve yeni bin yılda hedefler. Ö. Bayram, E. Erkan ve T. Güllü (Yay. haz.) *Bilginin serüveni: Dünü, bugünü, yarını: Türk Kütüphaneciler Derneği'nin Kuruluşunun 50. Yılı Uluslararası Sempozyum Bildirileri içinde* (ss. 144-163). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği. 6 Temmuz 2012 tarihinde http://eprints.rclis.org/bitstream/10760/7198/1/Bilginin_ser%C3%BCveni.pdf adresinden erişildi.

- Bates, M. J. (1989). The design of browsing and berrypicking techniques for the online search interface. *Online Review*, 13, 407-424.
- Bates, M. J. (1979). Information search tactics. *Journal of the American Society for Information Science*, 30, 205-214.
- Bawden, D. (2007). Information seeking and information retrieval: The core of the information curriculum? *Journal of Education for Library and Information Science*, 48(2): 125-138. 3 Temmuz 2012 tarihinde <http://www.soi.city.ac.uk/~dbawden/jstorjelis.pdf> adresinden erişildi.
- Baydur, G. ve Külcü, Ö. (2007). Arşivcilik eğitimi: Hacettepe Üniversitesi deneyiminin ardından. *Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu, 24-26 Ekim 2007, Ankara. Bildiriler* içinde (ss. 24-31). S. Kurbanoğlu, Y. Tonta ve U. Al (Yay. Haz.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. 6 Temmuz 2012 tarihinde http://by2007.bilgiyonetimi.net/bildiriler/baydur_kulcu.pdf adresinden erişildi.
- Belkin, N. J. (1980). Anomalous states of knowledge as a basis for information retrieval. *The Canadian Journal of Information Science*, 5, 133-43.
- Bronstein, J. (2007). Current trends in library and information studies curricula around the world: Looking for the user-centred approach. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*, 5(2): 59-78.
- Buckland, M. K. (2011). What kind of science *can* information science be? *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 63, 1-7.
- Buckland, M. K. (2002). Documentation, information science, and library science in the USA. *Information Processing & Management*, 32, 63-76.
- Buckland, M. K. (1999). The landscape of information science: The American Society for Information Science at 62. *Journal of the American Society for Information Science*, 50, 970-974.
- Buckland, M. K. (1986). Education for librarianship in the next century. *Library Trends*, 34, 777-788.
- Budd, J. M. (2001). Instances of ideology in discursive practice: implications for library and information science. *Library Quarterly*, 71, 498-517.
- Ceppos, K. F. (1992). Innovation and survival in schools of library and information science. *Journal of Education for Library and Information Science*, 33, 277-283.
- Cleverdon, C. W. (1960). The ASLIB Cranfield Research Project on the comparative efficiency of indexing systems. *ASLIB Proceedings*, 12, 421-431.

- Corrall, S. (2010). Educating the academic librarian as a blended professional: A review and case study. *Academic Librarian 2: Singing In The Rain Conference towards Future Possibilities, Hong Kong, 11-12 March 2010*. 7 Temmuz 2010 tarihinde http://www.lib.polyu.edu.hk/ALSR2010/programme/pdf/Session1A_Corrall.pdf adresinden erişildi.
- Cronin, B. (2002). Holding the center while prospecting at the periphery: domain identity and coherence in North American information studies education. *Education for Information*, 20, 3-10.
- Cronin, B. (2005). An I-dentity crisis? The information schools movement. *International Journal of Information Management*, 25, 363-365.
- Crowbold, J. (1999). The implications of name changes for library and information science schools. (Unpublished MLIS dissertation). San Jose State University, San Jose, CA. 3 Temmuz 2012 tarihinde <http://www.crowbold.com/homepage/topic4.htm> adresinden erişildi.
- Çakm, İ. (1999a). Kütüphanecilik eğitimi ve yeni hedefler. Ö. Bayram, E. Erkan ve E. Yılmaz (Yay. haz.). *21. Yüzyıla Doğru Türk Kütüphaneciliği: 35. Kütüphane Haftası Bildirileri* içinde (ss. 135-146). Ankara: TKD.
- Çakm, İ. (1999b). Sanayi toplumunda bilgi profesyonellerinin eğitimi: etkileşim ve değişim. A. Karataş, A. Çelenkoğlu, A. F. Kartal, S. Karaağaç ve N. Eroğul (Yay. haz.). *Düşünceler: TKD'nin 50. yılına armağan* içinde (ss. 137-160). Ankara: TKD Ankara Şubesi.
- Çakm, İ. (2000). Bilgi profesyonellerinin eğitiminde yeniden yapılanma: Hacettepe Üniversitesi örneği. *Türk Kütüphaneciliği*, 14(1), 3-17.
- Çakm, İ. (2002 Kasım). Kütüphanecilik bölümleri: Yeniden biçimlenirken. *Düşünceler*, (58): 3-9. 6 Temmuz 2012 tarihinde <http://www.tkdankara.org.tr/db/58.pdf> adresinden erişildi.
- Çakm, İ. (2005). Cumhuriyet'ten günümüze bilgi profesyonellerinin eğitiminde başlıca yönelişler. *Türk Kütüphaneciliği*, 19(1), 7-24.
- Çakm, İ. (2007). Kütüphanecilerin eğitiminden bilgi profesyonellerinin eğitimine: Hacettepe Üniversitesinde son yirmi yıl. *Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu, 24-26 Ekim 2007, Ankara. Bildiriler* içinde (ss. 19-23). S. Kurbanoglu, Y. Tonta ve U. Al (Yay. haz.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. 6 Temmuz 2012 tarihinde <http://by2007.bilgiyoneti.net/bildiriler/cakin.pdf> adresinden erişildi.
- Çakm, İ. (2012). Bilgi profesyonellerinin eğitiminde 40 yıl: Hacettepe Üniversitesinin lisans programındaki değişiklikler. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(2), 262-290.

- Çapar, B. (2002). Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (bildiri). ÜNAK '02 Genel Konferansı, 10-12 Ekim 2002, Samsun. 6 Temmuz 2012 tarihinde <http://kaynak.unak.org.tr/bildiri/unak02/u02-14.pdf> adresinden erişildi.
- European Council of Information Associations. (2004). *Euroguide LIS: Vol 1. Competencies and aptitudes for European information professionals*. (2nd ed.) Paris: ADBS Éditions. 1 Temmuz 2012 tarihinde <http://www.certidoc.net/en/euref1-english.pdf> adresinden erişildi.
- Gaines, A. (2009). Distance learning Master's in Library and Information Science programs: An annotated bibliography. 10 Temmuz 2012 tarihinde <http://www.pages.drexel.edu/~ag685/eport/artifacts/522.pdf> adresinden erişildi.
- Gleick, J. (2011). *The information: a history, a theory, a flood*. London: Fourth Estate.
- Gray, J. (2009). Jim Gray on eScience: A transformed scientific method. T. Hey, S. Tansley ve K. Tolle (Ed.). *The fourth paradigm: Data intensive scientific discovery* içinde (s. xix-xxxii). Redmond, WA: Microsoft Research. 7 Temmuz 2012 tarihinde http://research.microsoft.com/en-us/collaboration/fourthparadigm/4th_paradigm_book_jim_gray_transcript.pdf adresinden erişildi.
- İpşirli, M. (1998). Arşivciliğin meslek haline getirilmesi. R. Erişti ve diğerleri (Yay. haz.) *I. Milli Arşiv Şurası (Tebliğler – Tartışmalar), (20-21 Nisan 1998, Ankara)* içinde (s. 447-456). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Kajberg, L. ve Lorrington, L. (Ed.) (2005). *European curriculum reflections on library and information science education*. Copenhagen: The Royal School of Library and Information Science. 3 Temmuz 2012 tarihinde [http://dspace-unipr.cilea.it/bitstream/1889/1704/1/EUCLID%20European%20LIS%20curriculum.pdf](http://dspace.unipr.cilea.it/bitstream/1889/1704/1/EUCLID%20European%20LIS%20curriculum.pdf) adresinden erişildi.
- King, A. (1993). From sage on the stage to guide on the side. *College Teaching*, 41, 30-35.
- Kuhlthau, C.C. (1993). *Seeking meaning: A process approach to library and information services*. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corp..
- Luhn, H. P. (1960). Key word-in-context for technical literature (KWIC index). *American Documentation*, 11, 288-295.
- Marijuan, P. C., Moral, R. ve Navarro, J. (2012). Scientomics: An emergent perspective in knowledge organization. *Knowledge Organization*, 39(3): 153-164.

- Markey, K. (2004). Current educational trends in the Information and Library Schools curriculum. *Journal of Education for Library and Information Science*, 45(4), 317-339.
- Miller, D. R. (2000). XML and MARC: a choice or replacement? 1 Temmuz 2012 tarihinde <http://elane.stanford.edu/laneauth/ALACHicago2000.html> adresinden erişildi.
- Moral, R., Gonzalez, M., Navarro, J. ve Marijuan, P.C. (2011). From genomics to scientomics: Expanding the bioinformation paradigm. *Information*, 2, 651-671. 7 Temmuz 2012 tarihinde <http://www.mdpi.com/2078-2489/2/4/651> adresinden erişildi.
- Paris, M. (1990). Why library schools fail. *Library Journal*, 115(16): 38-42.
- Sağsan, M. (2007). Bilgi yönetiminin kavramsal çerçevesi ve Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. A. Yıldızeli ve H. K. Bahşişoğlu (Yay. Haz.) *Adile Günden Anısına Armağan: ÜNAK'03 Bildiriler, Bilgiye Erişimde Değişen Yollar ve II. Tıbbi Bilgi Yönetimi ve Teknolojileri Sempozyumu Ankara, 25-26 Eylül 2003*. içinde (s. 247-270). Ankara: ÜNAK. Başkent Üniversitesi. 6 Temmuz 2012 tarihinde <http://kaynak.unak.org.tr/bildiri/unak03/u03-28.pdf> adresinden erişildi.
- Salton, G. (ed.). (1971). *The SMART retrieval system: Experiments in automatic document processing*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Soysal, Ö. (2003). 'Kütüphanecilik' yoksa 'Bilgi ve Belge Yönetimi' mi? *Düşünceler*, (59) Haziran, 2-10. 7 Temmuz 2012 tarihinde <http://www.tkdankara.org.tr/db/59.pdf> adresinden erişildi.
- Sutton, S. A (1999). The Panda Syndrome II: innovation, discontinuous change, and LIS education, *Journal of Education for Library and Information Science*, 40, 247-262. 3 Temmuz 2012 tarihinde <http://faculty.washington.edu/sasutton/Panda2.htm> adresinden erişildi.
- Taylor, R. S. (1968). Question negotiation and information seeking in libraries. *College & Research Libraries*, 29, 178-94.
- Tonta, Y. (1987). Kütüphanecilik eğitiminde son gelişmeler ve Türkiye. *Kütüphaneciliğimiz Üzerine Görüşler: 1987* içinde (ss. 85-97). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı. 6 Temmuz 2012 tarihinde <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-kutuphanecilik-egitiminde-gelismeler-ve-turkiye.pdf> adresinden erişildi.
- Tonta, Y. (2000). Türkiye'de kütüphanecilik eğitiminin yeniden yapılanması. A. Yontar (Yay. haz.). *Türkiye'de Kütüphane ve Enformasyon Biliminin Ku-*

- rumsal Gelişimi: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü'nün Kuruluşunun 36. Yılı Anısına Düzenlenen Sempozyum Bildirileri (11-12 Mayıs 2000, İstanbul)* içinde (ss. 74-89) İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi. 6 Temmuz 2012 tarihinde <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/istanbul00.htm> adresinden erişildi.
- Tonta, Y. (2003, August). The personalization of information services. *Information Management Report*, 1-6. 7 Temmuz 2012 tarihinde <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-imr-article-revised.pdf> adresinden erişildi.
- Tonta, Y. (2004). Bilgi yönetiminin kavramsal tanımı ve uygulama alanları. (bildiri) *Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu, 21-24 Ekim 2004, Ankara (Bildiriler)* içinde (ss.55-68). Ankara: AÜ DTCF Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. 6 Temmuz 2012 tarihinde <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/BilgiYonetimi.pdf> adresinden erişildi.
- Tonta, Y. (2009). Dijital yerliler, sosyal ağlar ve kütüphanelerin geleceği. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(4), 742-768. 6 Temmuz 2012 tarihinde <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-dijital-yerliler-tk-2009.pdf> adresinden erişildi.
- Tonta, Y. (2012a). Bilgi sınıflama, bilgi düzenleme ve bilgi erişim. Ö. Külcü, T. Çakmak ve N. Özel (Yay. haz.) *Prof. Dr. K. Gülbün Baydur'a armağan* içinde (ss. 155-172). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. 6 Temmuz 2012 tarihinde <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-bilgi-siniflama-duzenleme-erisim.pdf> adresinden erişildi.
- Tonta, Y. (2012b). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Lisans Programının Güncelleştirilmesi (2009-2011). *Türk Kütüphaneciliği*, 26(2), 291-314.
- Tuncer, N. (2007). Kütüphanecilik eğitiminde değişen ufuklar: Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümünün ilk onbeş yılı. *Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu, 24-26 Ekim 2007, Ankara. Bildiriler* içinde (ss. 13-18). S. Kurbanoglu, Y. Tonta ve U. Al (Yay. Haz.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. 6 Temmuz 2012 tarihinde <http://by2007.bilgiyoneti.net/bildiriler/tuncer.pdf> adresinden erişildi.
- Van House, N.A. ve Sutton, S.A. (1996). The Panda Syndrome: An ecology of LIS education. *Journal of Education for Library and Information Science*, 37, 131-147. 3 Temmuz 2012 tarihinde <http://faculty.washington.edu/sasutton/panda.htm> adresinden erişildi.

- Wiggins, A. ve Sawyer, S. (2012). Intellectual diversity and the faculty composition of iSchools. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 63, 8-21. 3 Temmuz 2012 tarihinde <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/asi.21619/pdf> adresinden erişildi.
- Wilde, M. L. ve Epperson, A. (2006). A survey of alumni of LIS distance education programs: Experiences and implications. *The Journal of Academic Librarianship*, 32(3): 238-250. 10 Temmuz 2012 tarihinde <http://doc.isiri.org.ir/documents/10129/20942/MAY+3.pdf> adresinden erişildi.
- Wilson, T. D. (1999). Models in information behavior research. *Journal of Documentation*, 55, 249-270.
- Wilson, T. D. (2001). Mapping the curriculum in information studies. *New Library World*, 102, 436-442.
- Yılmaz, B., Külcü, Ö., Ünal, Y. ve Çakmak, T. (2012). AccessIT Projesi ve Dijitalleştirme Uzaktan Eğitim Programının değerlendirilmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(2). 370-390.
- Yu, C. ve Baeg, J. H. (2012). The evolution of a discipline: A fractal representation of information science. *iConference 2012 February 7-10, 2012, Toronto, Ontario, Canada* içinde (s. 548-549). New York: ACM. 3 Temmuz 2012 tarihinde http://delivery.acm.org/10.1145/2140000/2132283/p548-yu.pdf?ip=193.140.216.203&acc=ACTIVE%20SERVICE&CFID=111215250&CFTOKEN=52329261&__acm__=1341316210_34384f85764acbe52e23fe83e01cd820 adresinden erişildi.
- Zins, C. (2007). Knowledge map of Information Science. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 58, 526-535. 04 Temmuz 2012 tarihinde http://www.success.co.il/is/zins_kmapof_is.pdf adresinden erişildi.

Summary

The first cataloging and classification systems such as Dewey Decimal Classification (DDC), Library of Congress Classification (LCC), and Library of Congress Subject Headings (LCSH) were developed during the last quarter of the 19th century along with the establishment of the American Library Association (ALA). In parallel with this, the first university-level library school was also opened during the same time (1887) in Columbia University by Melvil Dewey. Education for librarianship was primarily based on apprenticeship in large libraries at the beginning. Then, it was suggested in the first half of 20th century that library science be taught at professional graduate schools and accredited. The School of Library Economy at Chicago University, established in 1926, was the first to offer Ph.D. degree in Library Science. As information became more important in scientific endeavors as well as in our daily lives, the number of such schools has gradually increased during the first half of the 20th century, especially after the Second World War, both in the USA and elsewhere.

The curricula of library schools were rather library-centric during the first period of the development of library schools between 1887 and 1963 in the USA. With the the so-called information explosion after the Second World War and the proliferation of information sources, library schools put more emphasis on information and renamed themselves as schools of library and information science or library and information studies (LIS). The library school at Pittsburgh University was the first (1964) to do so. This was the start of the second period of development of library schools. During the same period, MARC (Machine Readable Cataloging) was developed and computers were first used in cataloging and indexing of library materials. New courses on information and communication technologies (ICT) along were added to the curricula of library schools. However, as the research funds pumped to the universities in the USA had dwindled in 1970s and 1980s, a quarter of LIS schools including the ones at Columbia and Chicago Universities were closed. Survival was the first item in the agenda of LIS schools during the second period between 1964 and 1993.

The pace of scientific and technological developments have increased in 1990s. The introduction of the Internet, World Wide Web and the social media have created unprecedented changes in many scientific fields and professions. LIS and LIS schools are no exception. The fast developments in ICT and social networks that are taking place in increasingly short intervals since 1990s, shaped not only the way we use information but also shaped the curricula of LIS schools.

Some US schools stopped seeking ALA accreditation and devised new curricula to better reflect the impact of technological and societal changes therein. The School of Library and Information Studies at the University of California at Berkeley dropped the L word (Library) from its name altogether and were renamed as the School of Information Management and Systems in 1994. The school at Michigan University was simply renamed as the School of Information in 1996. A number of schools followed Michigan and the Organization of Information Schools was formed in 2005. While the curricula of library schools of the first period concentrated on information and the ones in the second period did on information and technology, the so called ISchools put an emphasis on the information, people and the technology. As of now, there are 38 ISchools mostly in the USA and a few in Europe.

The first Department of Librarianship in Turkey was opened at Ankara University in 1954, followed by Istanbul (1963), Hacettepe (1972) and Marmara (1987) Universities. The education for librarianship was traditional and library-centric at the beginning. The departments set up three divisions, namely, librarianship, archives, and documentation-information in 1990s, with the expectation that they would get more support from the government in terms of additional faculty members. This move did not prove very successful and the departments stopped accepting students to the divisions and renamed themselves as “Information and Records Management” starting from 2002. Their curricula were revised and new courses added. A new department was opened at Başkent University in 2002, the first one established within a private university. Established in 1994, Atatürk University started accepting students in the second half of 2000s. The Department of Information Management of Hacettepe University became the first department to revise its curriculum further in 2011 to put more emphasis on the interdisciplinary nature of information science.

In this paper, we review the developments that have impact on education for library and information science and the subsequent curricular changes under each period both in the world as well as in Turkey. We discuss some of the external and internal factors that should be dealt with in revising curricula of schools of library and information science.